Monitor Brede Welvaart

& de Sustainable Development Goals

2023

Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals 2023

© ANP / Joosten Fotografie

© ANP / Joosten Fotografie

De Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals 2023 beschrijft hoe het gaat met de brede welvaart van de mensen die nu in Nederland wonen ('hier en nu'), en de gevolgen van ons huidige welvaartsniveau voor de brede welvaart van de volgende generaties in Nederland ('later') en van mensen in andere landen ('elders'). Ook wordt beschreven hoe de brede welvaart is verdeeld over bevolkingsgroepen. Daarbij wordt voor 13 indicatoren van brede welvaart 'hier en nu' de situatie per bevolkingsgroep beschreven. Daarnaast wordt beschreven of er sprake is van stapeling van gunstige of ongunstige uitkomsten bij individuen en tot welke groepen die individuen behoren. Als laatste onderzoekt de monitor de robuustheid van de samenleving, in het bijzonder of onze natuur, samenleving en economie veerkrachtig genoeg zijn om een volgende grote schok (zoals een pandemie) op te vangen.

Thema's binnen de brede welvaart worden beschreven vanuit de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties, in de Nederlandse context ('SDG's'). Deze doelen kunnen gezien worden als internationaal afgesproken doelstellingen op het terrein van de brede welvaart en de houdbaarheid daarvan op de langere termijn. Per SDG kijken we naar wat er gedaan is om het doel te bereiken, waar we nu staan en hoe mensen er tegenaan kijken.

De uitkomsten van de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals 2023 kunnen niet zonder meer vergeleken worden met de cijfers uit voorgaande edities. Bijvoorbeeld omdat voorlopige cijfers vervangen zijn door definitieve cijfers, andere bronnen zijn gebruikt, of tijdreeksen zijn gereviseerd. Voor elke monitor worden de consistente reeksen over de laatste acht jaar opnieuw berekend.

Op de website van het CBS is alle onderliggende informatie toegankelijk gemaakt, inclusief een technische toelichting bij de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals, en tabellen met de gebruikte data.

Inleiding

De uitbraak van COVID-19 en de maatregelen die de regering nam om schadelijke gevolgen van de pandemie voor de bevolking en de gezondheidszorg zo veel mogelijk te beperken, maakten de voorbije jaren uitzonderlijk. Van maart 2020 tot en met oktober 2022 zijn er in Nederland meer dan 47 duizend mensen overleden aan vastgestelde of vermoedelijke COVID-19. De maatregelen in deze periode, waaronder lockdowns, schoolsluitingen en thuiswerken, hadden hun weerslag op allerlei aspecten van het leven van de Nederlandse bevolking. Dit is in diverse uitkomsten van de monitor terug te zien. Deze monitor kijkt echter primair naar de ontwikkelingen over een iets langere periode: middellangetermijntrends gebaseerd op de jaren 2015-2022.

De samenleving staat op veel terreinen voor grote uitdagingen. De fundamentele keuzes die gemaakt worden op het gebied van klimaat en energie, stikstof en natuurbehoud, woningbouw, armoedebestrijding, sociale inclusie, innovatie en concurrentiekracht, zijn medebepalend voor onze toekomst. Dit raakt niet alleen onze nationale brede welvaart, maar heeft ook implicaties daarbuiten. Voor veel van deze onderwerpen zijn ambitieuze doelen geformuleerd, vaak binnen de agenda van de Sustainable Development Goals (SDG's) die door de Verenigde Naties (VN) is vastgesteld voor de periode 2015-2030. Ook in Nederland geldt deze agenda als een van de belangrijkste beleidskaders.

Ieder jaar, op Verantwoordingsdag, publiceert het CBS op verzoek van het Kabinet de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals. Deze monitor laat niet alleen zien hoe het met de brede welvaart en de kwaliteit van leven 'hier en nu' is gesteld en hoe deze welvaart is verdeeld over bevolkingsgroepen, maar kijkt ook naar de effecten van dit welvaartsstreven op volgende generaties ('later') en mensen in andere landen ('elders'). Bij de meting van de brede welvaart volgt het CBS de aanbevelingen en het raamwerk van het CES-meetsysteem van de UNECE.

Brede welvaart 'hier en nu'

De huidige brede welvaart in Nederland wordt beschreven aan de hand van acht thema's: subjectief welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu.

De brede welvaart 'hier en nu' heeft zich in de trendperiode (2015-2022) overwegend positief ontwikkeld. Dit is te zien in het wiel met de brede-welvaarttrends. De binnenste ring van de brede-welvaarttrends (BWT) geeft informatie over de trend in 2015-2022. De buitenste ring geeft de verandering in het laatste verslagjaar ten opzichte van het voorgaande jaar.

Brede-welvaarttrends en SDG's (BWT): hier en nu

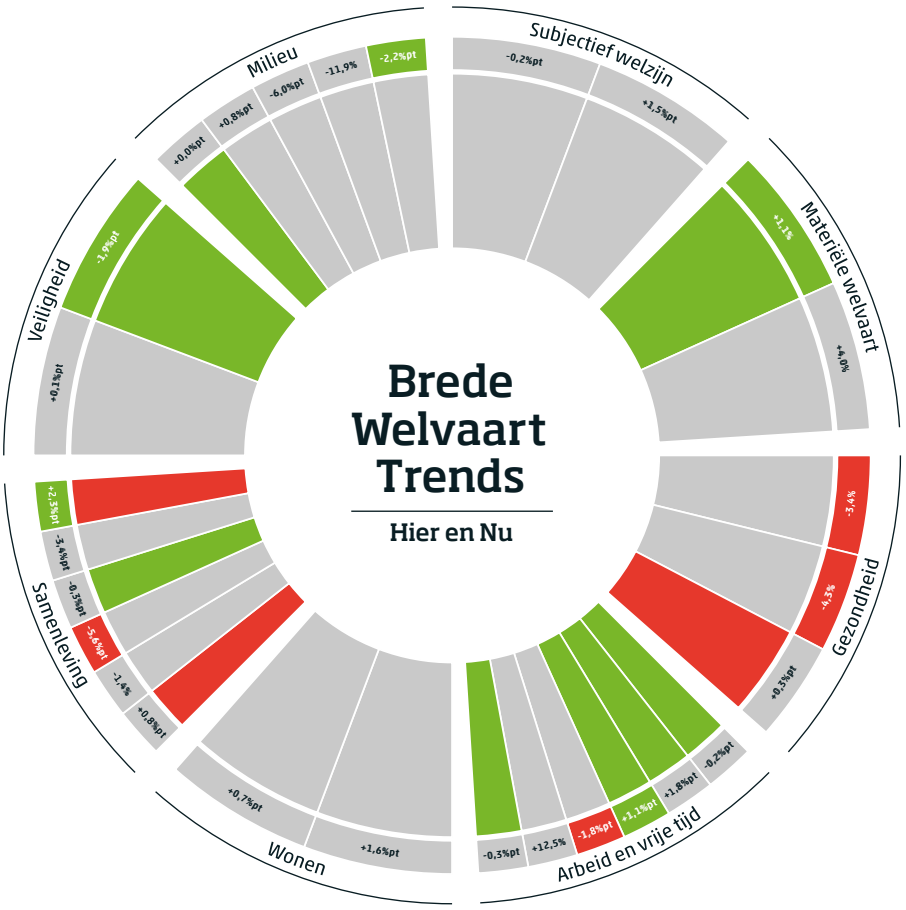

Legenda

Langjarige trend (8 jaar)

Mutatie (laatste jaar)

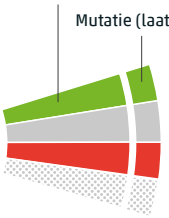

Stijging Brede Welvaart

Geen verandering

Daling Brede Welvaart

Onvoldoende data(kwaliteit)

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

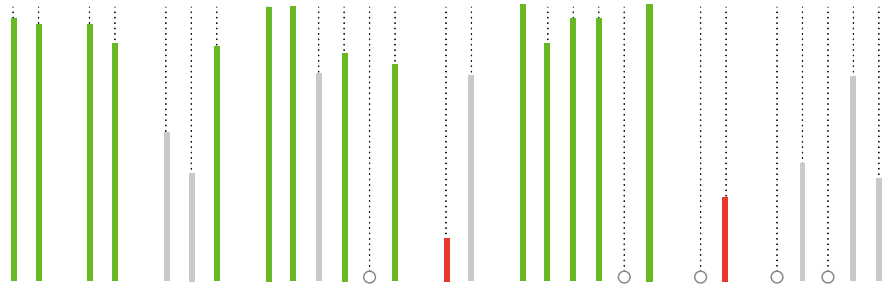

01 Tevredenheid met het leven / 02 Ervaren regie over het eigen leven / 03 Mediaan besteedbaar inkomen / 04 Individuele consumptie / 05 Gezonde levensverwachting mannen / 06 Gezonde levensverwachting vrouwen / 07 Overgewicht / 08 Langdurige werkloosheid / 09 Nettoarbeidsparticipatie / 10 Hoogopgeleide bevolking / 11 Tevredenheid met vrije tijd / 12 Tijdverlies door files en vertraging / 13 Tevredenheid met werk (werknemers) / 14 Totale woonquote (huur en koop) / 15 Tevredenheid met woning / 16 Contact met familie, vrienden of buren / 17 Inspraak en verantwoordingsplicht / 18 Vertrouwen in instituties / 19 Vertrouwen in andere mensen / 20 Ontwikkeling normen en waarden / 21 Vrijwilligerswerk / 22 Vaak onveilig voelen in de buurt / 23 Slachtofferschap van misdaad / 24 Beheerde landnatuur in NNN / 25 Kwaliteit van zwemwater binnenwateren / 26 Stikstofdepositie en landnatuur / 27 Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$) / 28 Milieuproblemen

Trends en posities

- Acht van de 28 indicatoren in dit wiel ontwikkelen zich in de richting van een toename van de brede welvaart (groen vakje in de binnenste ring). Bij vijf van deze indicatoren behoort Nederland ook nog eens tot de koplopers binnen de EU-27: mediaan besteedbaar inkomen, langdurige werkloosheid, nettoarbeidsparticipatie, tevredenheid van werknemers met werk en vertrouwen in andere mensen. Zie de staafjes onderin de figuur.
- Bij drie indicatoren in het wiel neemt de welvaart af (trend kleurt rood): overgewicht, contact met familie, vrienden of buren en vrijwilligerswerk. Nederland heeft hier binnen de EU wel posities in de kopgroep.
- Bij de thema's subjectief welzijn, materiële welvaart, arbeid en vrije tijd, wonen, veiligheid en milieu stijgt de welvaart (groen), of blijven de trends neutraal (grijs).
- Bij de thema's gezondheid en samenleving is het beeld gemengd. Naast neutrale trends, kleuren ook enkele trends rood, hetgeen wijst op een achteruitgang van de brede welvaart.
- Bij drie indicatoren is de trend omgeslagen. De voorheen neutrale (grijze) trend bij overgewicht is omgeslagen in een trend die rood is. Bij het vertrouwen in instituties (politie, rechters en Tweede Kamer) en bij de stedelijke blootstelling aan het fijnste fijnstof is de voorheen groengekleurde trend nu stabiel. Dit zijn allemaal verslechteringen vanuit oogpunt van brede welvaart.

Meest recente ontwikkeling

- Het mediaan besteedbaar inkomen, het aandeel hoogopgeleiden, en het deel van de bevolking dat vrijwilligerswerk doet, groeiden relatief sterk ten opzichte van een jaar eerder. Daarbij was het percentage mensen dat slachtoffer was van misdaad, en het deel van de bevolking dat milieuproblemen ervaart, kleiner dan een jaar eerder. Deze ontwikkelingen zijn gunstig voor de brede welvaart.
- Daartegenover staat dat de gezonde levensverwachting van zowel mannen als vrouwen lager is dan een jaar eerder. Ook de tevredenheid met de hoeveelheid vrije tijd, en het vertrouwen in instituties, waren significant lager dan het voorgaande jaar. Hier is sprake van afnemende brede welvaart.

Brede welvaart 'later'

De keuzes die alle Nederlanders gezamenlijk 'hier en nu' maken, hebben consequenties voor de volgende generaties ('later'). Om de kwaliteit van leven op peil te houden, zijn immers allerlei hulpbronnen ('kapitaal') nodig. Brede welvaart 'later' gaat over de hulpbronnen waarover volgende generaties kunnen beschikken om minimaal dezelfde welvaart te kunnen hebben als de huidige generatie. De hoeveelheden economisch, natuurlijk, menselijk en sociaal kapitaal moeten minstens constant blijven over de lange termijn als we willen kunnen spreken van duurzaamheid. Het wiel met de brede-welvaarttrends 'later' laat duidelijk zien dat natuurlijk kapitaal en vertrouwen in instituties achteruit gaan.

Brede-welvaarttrends en SDG's(BWT): later

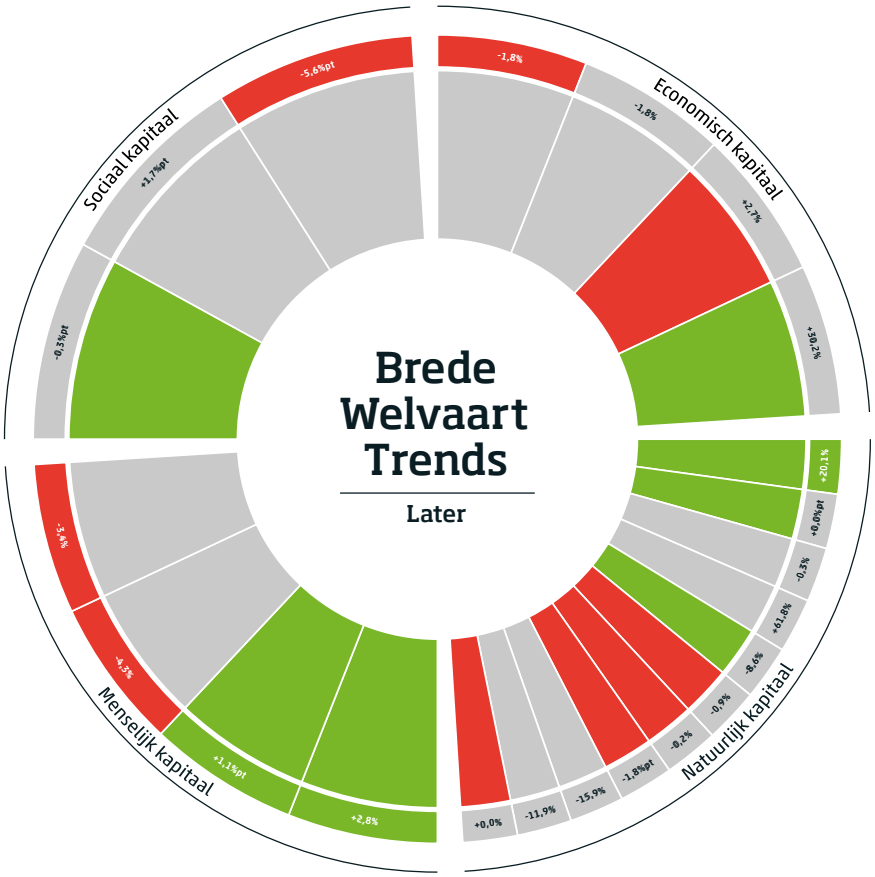

Legenda

Langjarige trend (8 jaar)

Mutatie (laatste jaar)

Stijging Brede Welvaart

Geen verandering

Daling Brede Welvaart

Onvoldoende data(kwaliteit)

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

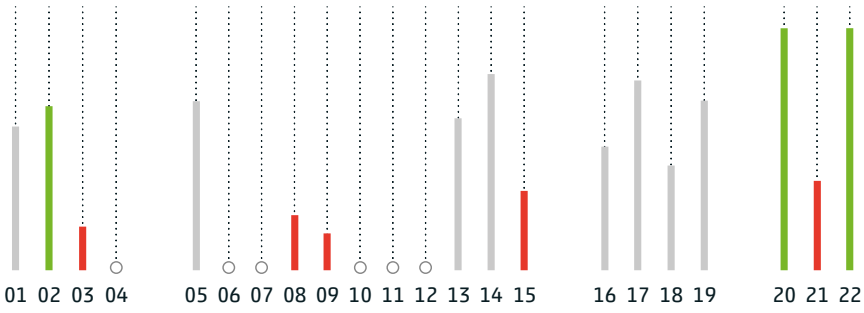

01 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad / 02 Kenniskapitaalgoederenvoorraad / 03 Gemiddelde schuld per huishouden / 04 Mediaan vermogen van huishoudens / 05 Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit / 06 Beheerde landnatuur in NNN / 07 Groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw / 08 Fosforoverschot / 09 Stikstofoverschot / 10 Fauna van het land / 11 Fauna van zoetwater en moeras / 12 Oppervlaktewater van goede chemische kwaliteit / 13 Onttrekking grondwater / 14 Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2.5}$) / 15 Cumulatieve CO_2-emissies / 16 Gewerkte uren / 17 Hoogopgeleide bevolking / 18 Gezonde levensverwachting vrouwen / 19 Gezonde levensverwachting mannen / 20 Vertrouwen in andere mensen / 21 Discriminatiegevoelens / 22 Vertrouwen in instituties

Trends en posities

- Bij zeven van de 22 indicatoren in het 'later'-wiel wijst de trendmatige ontwikkeling op toenemende brede welvaart: mediaan vermogen van huishoudens, opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit, beheerde landnatuur in NNN, stikstofoverschot, gewerkte uren, hoogopgeleide bevolking en vertrouwen in andere mensen.
- Bij vijf van de 22 indicatoren in het 'later'-wiel wijst de trend op een welvaartsdaling: gemiddelde schuld per huishouden, fauna van het land, fauna van zoetwater en moeras, oppervlaktewater van goede chemische kwaliteit, en cumulatieve CO2-emissies. Ter vergelijking: bij de 'hier en nu'-dimensie van brede welvaart kleuren drie trends rood op een totaal van 28 indicatoren.
- Vooral bij het natuurlijk kapitaal is sprake van achteruitgang: daar kleuren vier van de elf trends rood.
- Bij het menselijk kapitaal en het sociaal kapitaal hebben de indicatoren ofwel een trend die wijst op toename van de brede welvaart ofwel een neutrale trend.
- Bij het economisch kapitaal is het beeld gemengd.
- In de vergelijking met andere EU-landen heeft Nederland overwegend posities in de middengroep of achterhoede. Alleen bij de kenniskapitaalgoederenvoorraad, het vertrouwen in andere mensen en het vertrouwen in instituties is er een positie in de kopgroep van de EU. Bij fosfor- en stikstofoverschotten, cumulatieve CO_2-emissies, de gemiddelde schuld per huishouden en het deel van de bevolking dat zich onderdeel van een gediscrimineerde groep voelt, staat Nederland onderin de EU-ranglijst. Bij het opgesteld vermogen voor hernieuwbare elektriciteit hoorde Nederland in 2019 nog bij de hekkensluiters, maar was er in 2021 een plek in de middengroep.
- Vergeleken met de periode 2014-2021 zijn er in 2015-2022 drie trendomslagen bij de kapitalen in het 'later'-wiel. Bij het stikstofoverschot is er een verbetering: de eerst niet-significant stijgende of dalende trend is nu dalend (groen). Het afnemende stikstofoverschot hangt samen met lagere stikstofgehaltes in gras en een kleinere veestapel. Deze cijfers zijn slechts voor de helft van de EU-landen beschikbaar, maar daar behoorde Nederland (in 2019) zowel bij het fosfor- als bij het stikstofoverschot tot de hekkensluiters van de EU. Bij de stedelijke blootstelling aan het fijnste fijnstof en het vertrouwen in instituties is de voorheen groene trend echter omgeslagen in een stabiele. De cijfers over fijnstof zijn niet heel recent.

Meest recente ontwikkelingen

- Het opgesteld vermogen voor hernieuwbare elektriciteit neemt sterk toe ten opzichte van het voorgaande jaar (20,1 procent). Ook het aandeel hoogopgeleiden in de bevolking en het gemiddeld aantal gewerkte uren per inwoner waren hoger dan een jaar eerder. Dit vergroot de brede welvaart.
- De gezonde levensverwachting van mannen en vrouwen was in 2022 respectievelijk 2,2 en 2,8 jaren lager dan in 2022. Hier daalt de brede welvaart.
- Het vertrouwen in instituties (politie, rechters en Tweede Kamer) is van 2021 op 2022 met 5,6 procentpunt gedaald. Vooral het vertrouwen in de Tweede Kamer nam flink af (11,9 procentpunt). Ook dit duidt op afnemende brede welvaart.

Brede welvaart 'elders'

De keuzes die 'hier en nu' gemaakt worden om onze welvaart op peil te houden of te vergroten hebben niet alleen gevolgen voor komende generaties in Nederland ('later'), maar ook voor mensen in andere landen ('elders'). In het wiel met de brede-welvaarttrends 'elders' staan de stromen van inkomens en hulpbronnen tussen Nederland en het buitenland centraal. De brede welvaart 'elders' stijgt overwegend.

Een toename van de waarde wordt in de context van de monitor gezien als welvaartsverhogend voor de handelspartners. Bij het thema Milieu en grondstoffen wordt een afname van de ingevoerde hoeveelheden fossiele energiedragers, metalen, niet-metaal mineralen en biomassa als welvaartsverhogend beschouwd: de hoeveelheden natuurlijke hulpbronnen worden minder uitgeput.

Brede-welvaarttrends en SDG's (BWT): elders

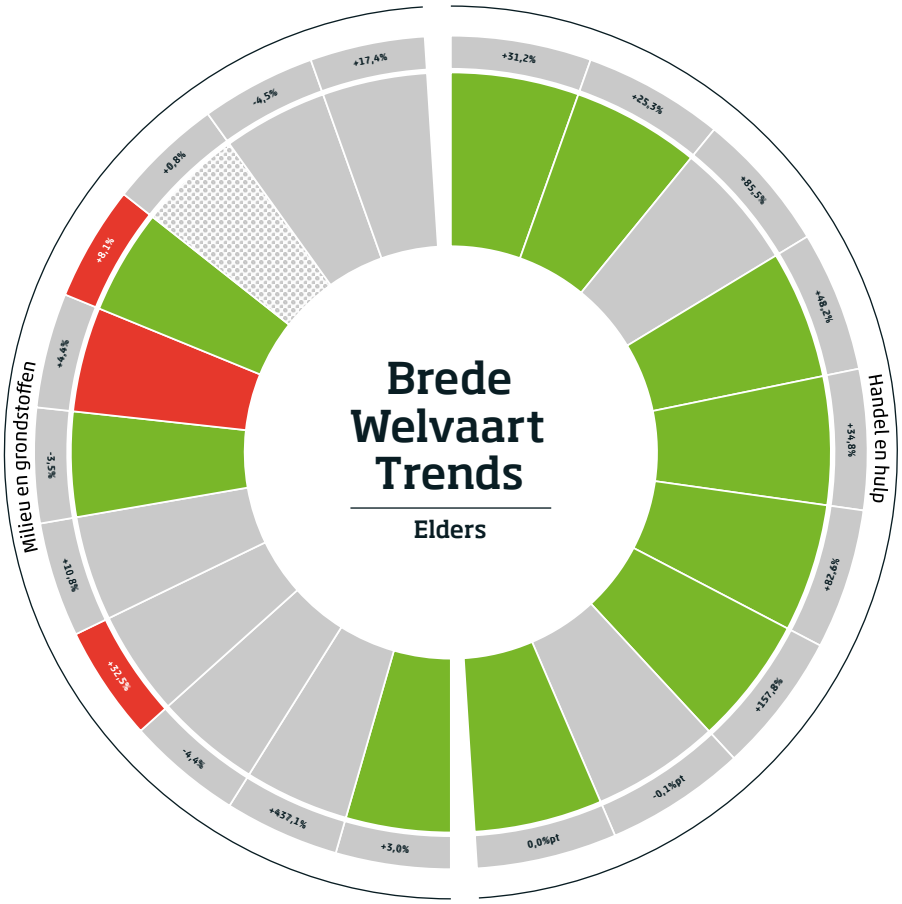

Legenda

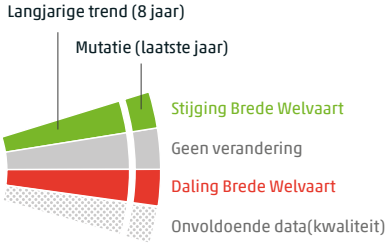

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

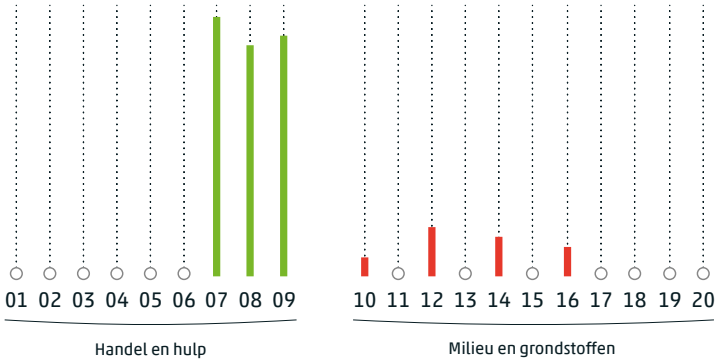

01 Invoer van goederen totaal / 02 Invoer van goederen uit Europa / 03 Invoer van goederen uit Afrika / 04 Invoer van goederen uit Amerika / 05 Invoer van goederen uit Azië / 06 Invoer van goederen uit Oceanië / 07 Totale invoer uit LDC's / 08 Ontwikkelingshulp / 09 Overdrachten / 10 Invoer fossiele energiedragers / 11 Invoer fossiele energiedragers uit LDC's / 12 Invoer metalen / 13 Invoer metalen uit LDC's / 14 Invoer niet-metaal mineralen / 15 Invoer niet-metaal mineralen uit LDC's / 16 Invoer biomassa / 17 Invoer biomassa uit LDC's / 18 Landvoetafdruk / 19 Grondstofvoetafdruk / 20 Broeikasgasvoetafdruk

Trends en posities

- Bij tien van de twintig indicatoren in dit wiel beweegt de trend in de richting van een stijgende brede welvaart. De overdrachten van gelden door niet-ingezetenen naar hun land van herkomst nemen toe als percentage van het bbp, en de totale waarde van de invoer van goederen en meer specifiek die uit de continenten Europa, Amerika, Azië en Oceanië en de groep allerarmste landen (LDC's) stijgt trendmatig. Verder hebben de ingevoerde hoeveelheid fossiele energiedragers en de uit de LDC's ingevoerde hoeveelheid niet-metaal mineralen en biomassa een dalende trend.
- Bij acht indicatoren is de trend neutraal. Bij de landvoetafdruk kon de trend niet berekend worden.
- Sommige trends zijn omgeslagen in vergelijking met de trendperiode van de vorige monitor (2014-2021). Bij de totale ingevoerde hoeveelheid fossiele energiedragers en de uit de LDC's ingevoerde hoeveelheid biomassa keert de trend ten goede: van stabiel naar dalend (groen). De voorraden grondstoffen worden minder hard uitgeput. Wel is er een verslechtering bij de uit de LDC's ingevoerde hoeveelheid fossiele energiedragers: hier slaat de trend om van dalend (groen) naar stabiel. Ook bij de totale hoeveelheid ingevoerde biomassa is er een verslechtering. De trend gaat van neutraal naar stijgend (rood).

Meest recente ontwikkelingen

Hier zijn in het meest recente jaar grote mutaties te zien. Onder invloed van de geopolitieke spanningen (de oorlog in Oekraïne) zijn verschuivingen in de handelsstromen opgetreden. Verder speelt de sterke prijsstijging in 2022 een rol bij de toegenomen waarde van de invoer. Bij de indicatoren in het thema Handel en hulp is niet voor de prijsveranderingen in het ingevoerde pakket goederen gecorrigeerd, daardoor is er geen zicht op de onderliggende ontwikkeling van het handelsvolume.

Verdeling van de brede welvaart

De brede welvaart 'hier en nu' is niet gelijk verdeeld over de bevolking. Vooral naar onderwijsniveau, naar herkomst/geboorteland en in iets mindere mate naar leeftijd zijn er veel verschillen. Tussen mannen en vrouwen is er weinig verschil.

In de monitor kijken we op twee manieren naar verdeling. Enerzijds wordt voor 13 brede welvaartsindicatoren uit de dimensie 'hier en nu', de situatie per bevolkingsgroep beschreven. Anderzijds kijken we of er sprake is van stapeling van gunstige of ongunstige uitkomsten bij individuen, en tot welke groepen die individuen behoren.

Uitleg bij de bolletjesfiguur over 13 verdelingsindicatoren

Verdeling van brede welvaart in meest recente jaar en ontwikkeling ten opzichte van 2019

De bolletjes geven per indicatoren aan waar bevolkingsgroepen een significant hogere (groen) of lagere (rood) welvaart hebben dan het nationaal gemiddelde (grijs). De ruitjes geven aan of het cijfer van een bevolkingsgroep zich sinds 2019 bij een indicator gunstiger (groen) of ongunstiger (rood) heeft ontwikkeld dan het nationale gemiddelde.

Gesorteerd op kleur
Gesorteerd op indicator

Meest recente jaar
Relatieve ontwikkeling ten opzichte van 2019

Laag en middelbaar opgeleiden hebben een lagere brede welvaart dan hoogopgeleiden. Mensen die buiten Nederland geboren zijn, of waarvan de ouder(s) geboren zijn buiten Nederland, hebben een lagere brede welvaart dan mensen die zelf in Nederland zijn geboren èn waarvan de ouders dat ook zijn. Verder is de brede welvaart van mensen tussen de 25 en 35 jaar ondergemiddeld, terwijl het met 45 tot 65-jarigen juist relatief goed gaat. Ten opzichte van 2019 is de verdeling van de brede welvaart in grote lijnen niet veranderd. Wel zijn de jongere leeftijdsgroepen er relatief iets op achteruitgegaan, evenals de middelbaar opgeleiden. Aan de andere kant gingen 65 tot 75-jarigen en mensen die zelf in Nederland zijn geboren, maar tenminste één ouder hebben die buiten Europa is geboren, er juist vrij vaak op vooruit.

Uitleg bij de figuur over stapeling van brede welvaart

Stapeling, 2022

Percentage van iedere bevolkingsgroep dat aan de bovenkant, in het midden of aan de onderkant van de verdeling van de brede welvaart zit.

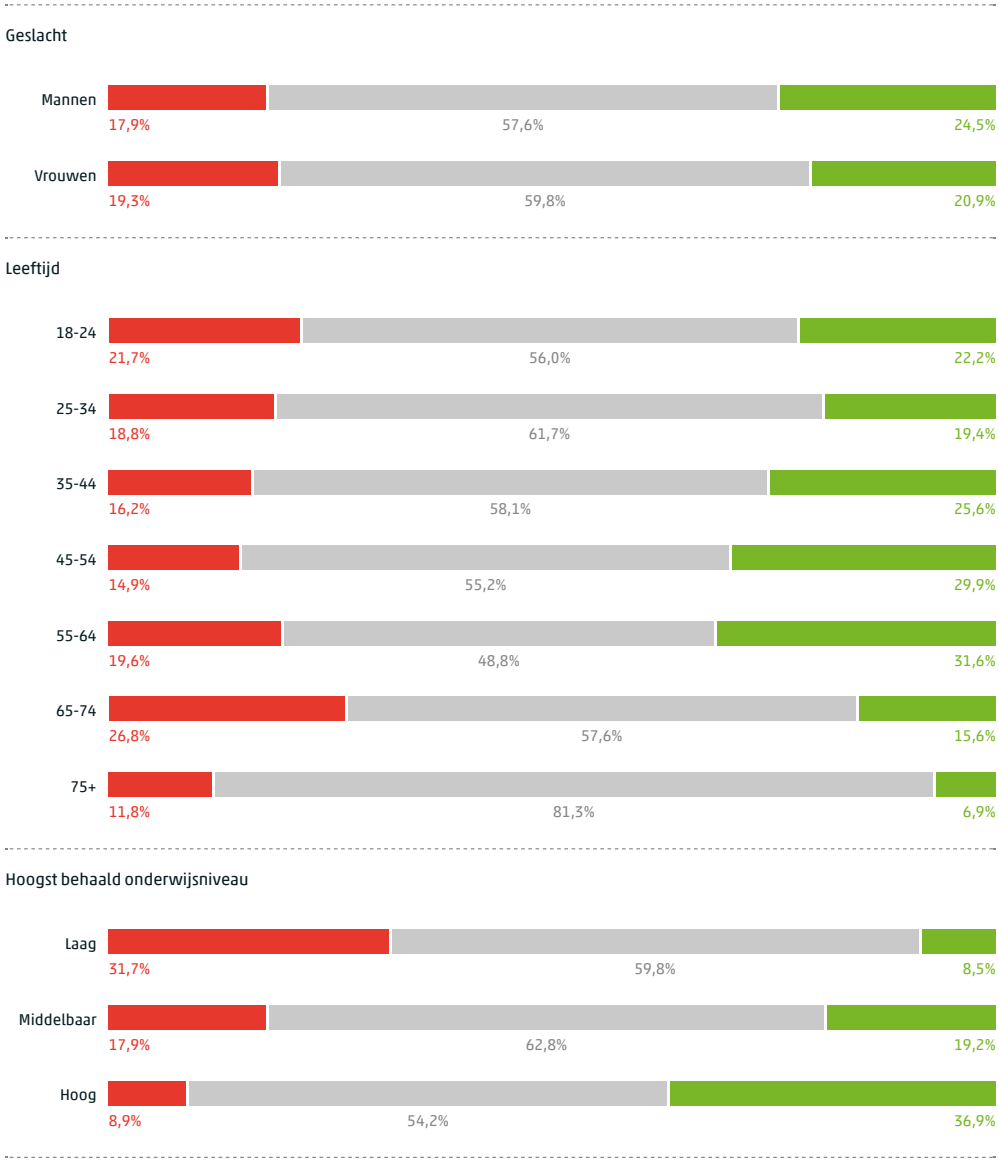

Geboorteland en herkomst

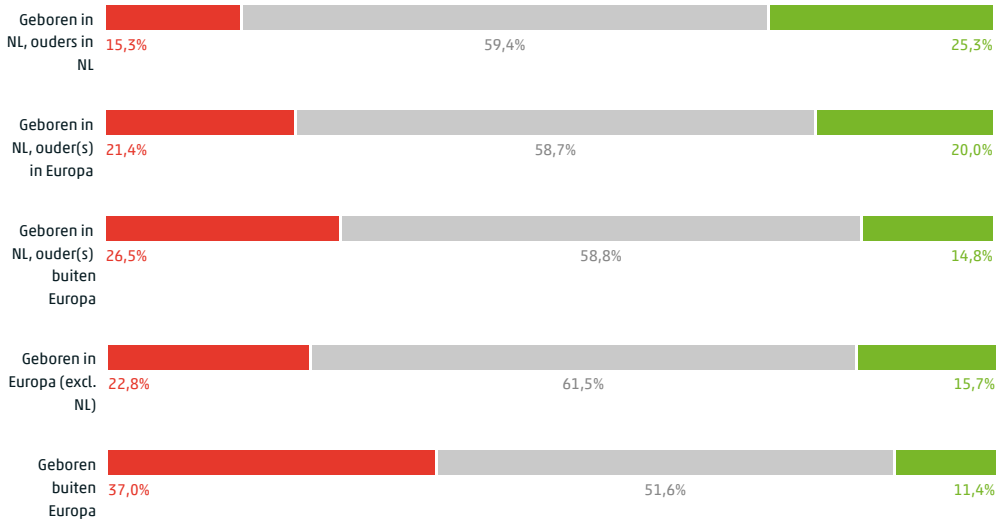

Bij hoogopgeleiden stapelen gunstige uitkomsten veel vaker dan bij laagopgeleiden, bij laagopgeleiden stapelen ongunstige uitkomsten juist vaak. Ook naar herkomst/geboorteland en naar leeftijd zijn er behoorlijke verschillen in stapeling.

Ten opzichte van 2019 zijn er in 2022 minder mensen met stapeling van gunstige of ongunstige uitkomsten. De middengroep is gegroeid. Bij jongeren tot 35 jaar nam het aandeel met stapeling van gunstige uitkomsten fors af. Ook bij mensen die zelf in Nederland geboren zijn met tenminste één ouder die buiten Europa geboren werd, was er beduidend minder stapeling van gunstige uitkomsten.

SDG's

De Sustainable Development Goals laten zien hoe het gaat met de brede welvaart in Nederland. Thema's binnen brede welvaart worden beschreven vanuit de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties. Sommige SDG's zijn opgeknipt, omdat deze verschillende invalshoeken hebben. De voortgang van Nederland ten aanzien van brede welvaart en de SDG's wordt in deze monitor gemeten aan de hand van 293 verschillende indicatoren. Voor alle 17 SDG's wordt per indicator gekeken of er sprake is van een trend in de richting van het doel, een neutrale trend of een beweging van het doel af. Ook wordt de positie van Nederland, waar mogelijk, vergeleken met die van de andere EU-landen.

Trends

De samenvattende figuur is gebaseerd op de indicatoren waarvoor een middellangetermijntrend (2015-2022) berekend kon worden. De figuur toont welk percentage van de indicatoren zich in de richting van het doel beweegt (groen), welk deel een neutrale trend heeft (grijs), en welk deel van het doel af beweegt (rood).

Uitleg samenvattend figuur

Trends in Nederland van de 17 SDG^{plus}-doelstellingen

Deze figuur toont per doelstelling het aandeel in het totale aantal gemeten indicatoren.

Gesorteerd op SDG
Gesorteerd percentage groene trends, hoog naar laag
Gesorteerd percentage rode trends, hoog naar laag

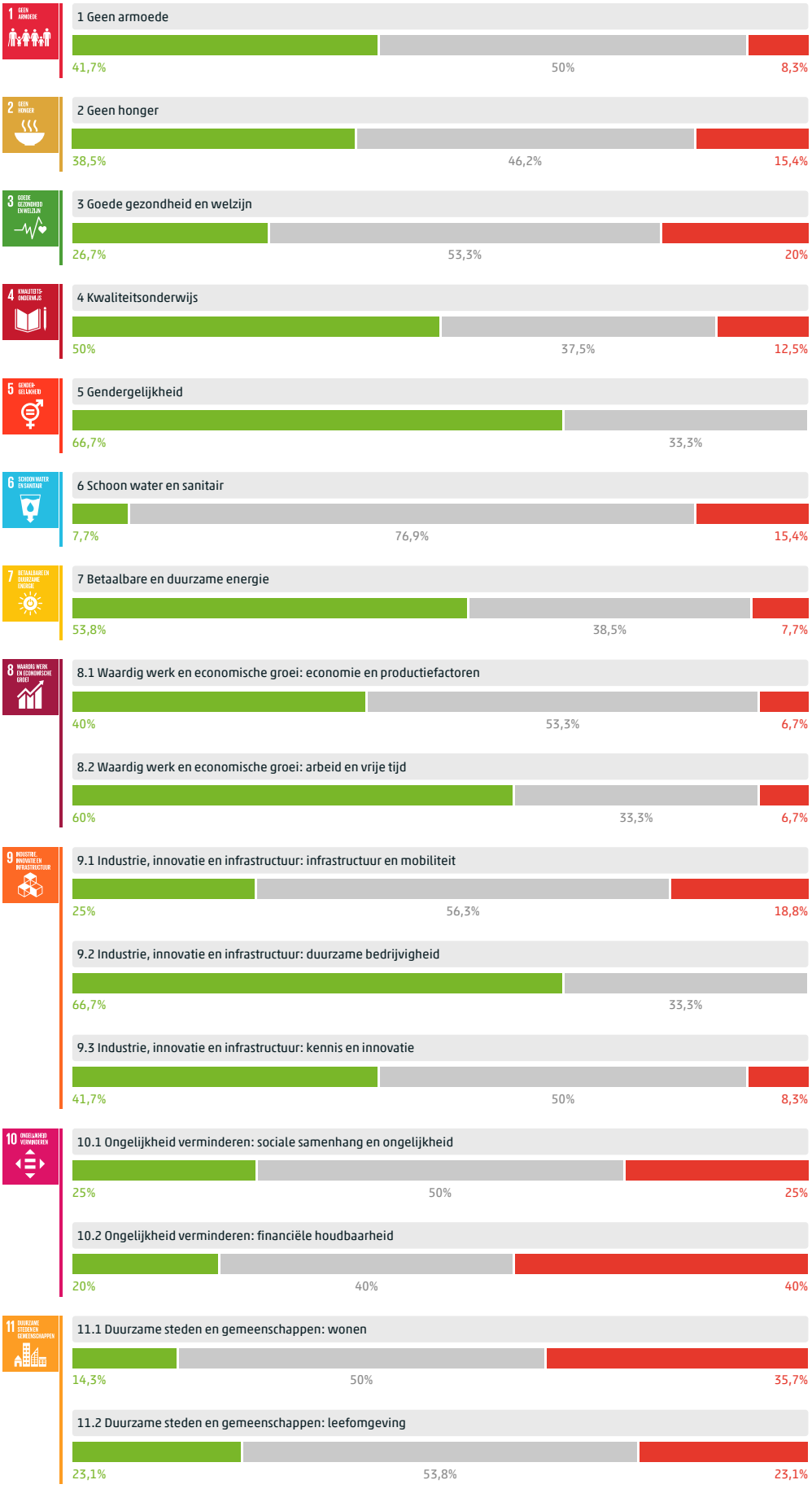

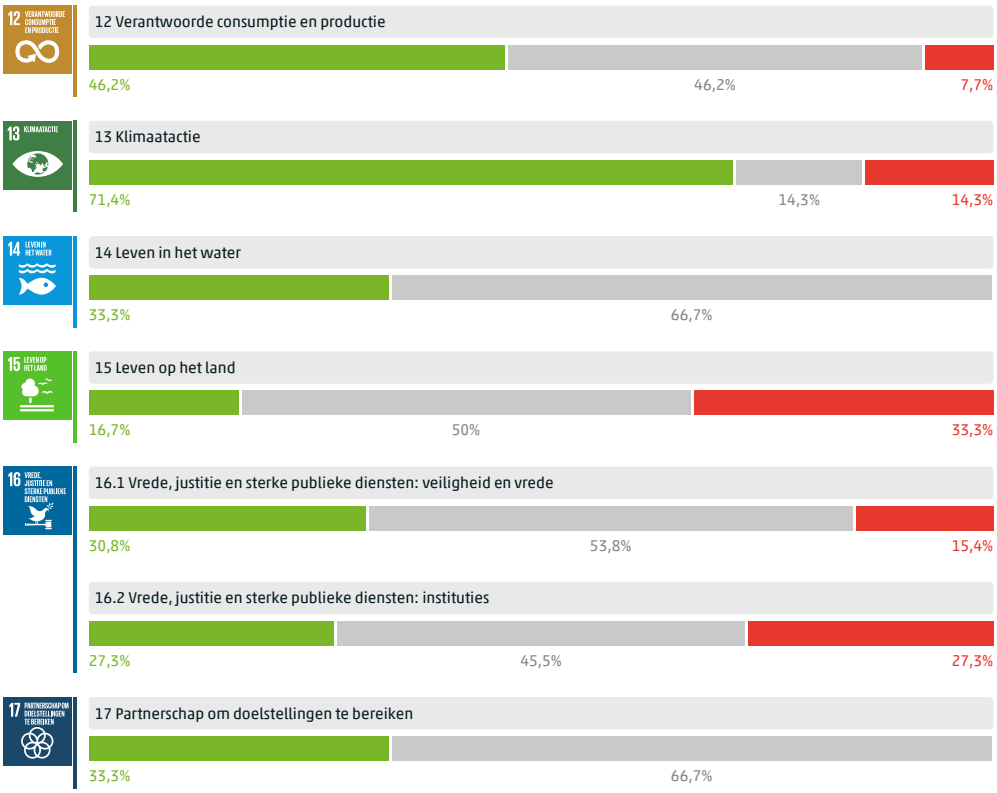

- Meer dan de helft van de indicatoren beweegt zich in de richting van hogere brede welvaart in SDG 5 Gendergelijkheid, SDG 7 Betaalbare en duurzame energie, SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd, SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid en SDG 13 Klimaatactie.
- Een kwart of meer van de indicatoren beweegt zich in de richting van lagere brede welvaart bij SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid, SDG 10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid, SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen, SDG 15 Leven op het land en SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties.

De figuur hieronder geeft per SDG een overzicht van de trends van alle gemeten indicatoren, onderverdeeld naar type: middelen en mogelijkheden, gebruik, uitkomsten en beleving. Dit is een verdieping van de figuur hierboven. De kleuren hebben daarbij dezelfde betekenis: groen wijst op een trend die in richting van het doel beweegt, en rood op een trend die juist van het doel af beweegt.

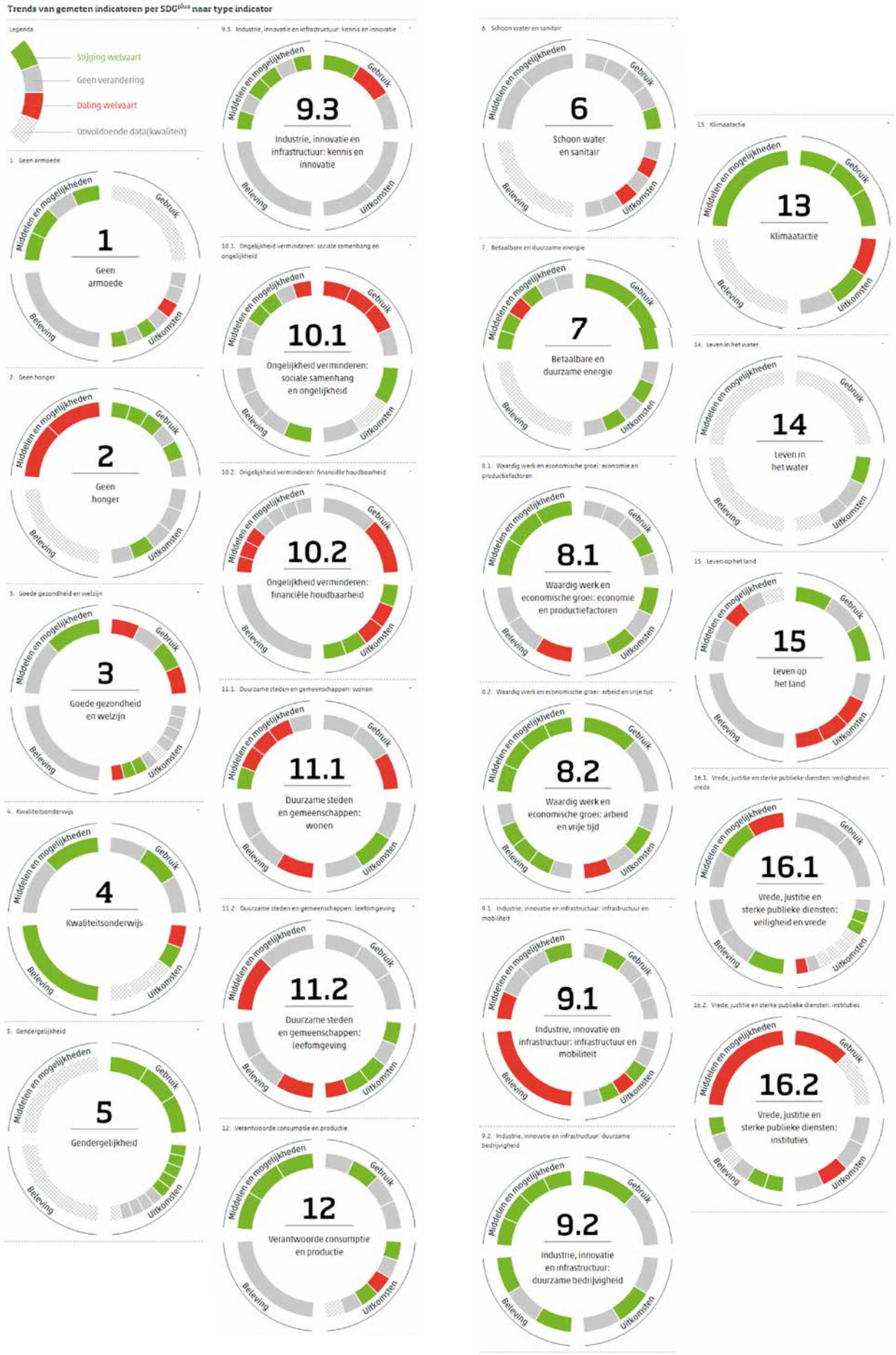

Opmerkelijke combinaties van trends naar (balans tussen) middelen en mogelijkheden, gebruik, uitkomsten en beleving zijn te zien bij:

- SDG 1 Geen armoede: groene trends bij middelen en mogelijkheden, maar bij uitkomsten neemt de relatieve armoede trendmatig toe (rood).
- Bij de categorie gebruik van SDG 2 Geen honger kleuren vier van de zes trends groen. De twee indicatoren voor middelen en mogelijkheden (het aandeel cultuurgrond, en de productie van de landbouw gerelateerd aan de ingezette arbeid) kleuren rood.
- SDG 5 Gendergelijkheid: acht van de dertien indicatoren wijzen op een stijgende brede welvaart, alle drie de indicatoren bij gebruik en vijf bij uitkomsten. Bij het aandeel vrouwen in het parlement is een trendomslag van dalend (rood) naar grijs. Hier zijn geen rode trends.
- Alleen de indicator waterproductiviteit, in de categorie gebruik van SDG 6 Schoon water en sanitair, wijst op een stijgende brede welvaart. Bij drie indicatoren in de categorie gebruik is de trend omgeslagen van groen naar grijs. Twee indicatoren, in de rubriek uitkomsten, hebben een rode trend: fauna van zoetwater en moeras en oppervlaktewater met een goede chemische kwaliteit.
- SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd: negen groene trends (onder andere daling van werkloosheid, stijging nettoarbeidsparticipatie, minder werknemers met een flexibele arbeidsrelatie, gunstige ontwikkeling van de belevingsindicatoren). Een uitzondering is psychische vermoeidheid door werk (onder werkenden). Deze neemt trendmatig, en ook in het meest recente jaar, toe (rood).
- SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid: drie van de vier indicatoren voor gebruik laten een rode trend zien (trendmatige daling bij contact met familie, vrienden of buren, bij deelname aan verenigingen, en bij vrijwilligerswerk).
- SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen: trendmatige daling van brede welvaart bij indicatoren voor de betaalbaarheid van wonen. Het percentage mensen dat de woonlasten als zware last ervaart, neemt echter trendmatig af. Dit laatste is juist gunstig vanuit het perspectief van brede welvaart.
- SDG 15 Leven op het land: achteruitgang van brede welvaart bij indicatoren in de categorie uitkomsten, vooral bij de biodiversiteitsindicatoren. Rode trends voor de Rode Lijst Indicator, vogels van het boerenland en fauna van het land.
- Bij SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties, zijn de trends voor indicatoren in de categorieën middelen en mogelijkheden, gebruik en uitkomsten rood of grijs, terwijl subjectieve beleving (vertrouwen) enkele groene trends heeft. Bij het vertrouwen in ambtenaren en het vertrouwen in de Tweede Kamer is de voorheen stijgende trend echter omgeslagen in een stabiele. In de categorie beleving wijst de meest recente jaarmutatie bij alle indicatoren op een verslechtering.

Posities

Het is niet mogelijk voor alle indicatoren in de monitor een internationale vergelijking te maken. Uit de indicatoren waarbij dit wel kan, is per SDG de gemiddelde positie van Nederland binnen de EU-27 bepaald. Voor de internationale vergelijking wordt soms gebruik gemaakt van indicatoren die een iets ander concept of definitie hebben dan de cijfers die voor de trendberekening gebruikt zijn.

Uitleg samenvattend figuur

Positie van Nederland binnen de EU per SDG^{plus}-doelstelling

Deze figuur toont per doelstelling het gemiddelde over de gemeten indicatoren.

Gesorteerd op SDG
Gesorteerd op positie, hoog naar laag
Gesorteerd op positie, laag naar hoog

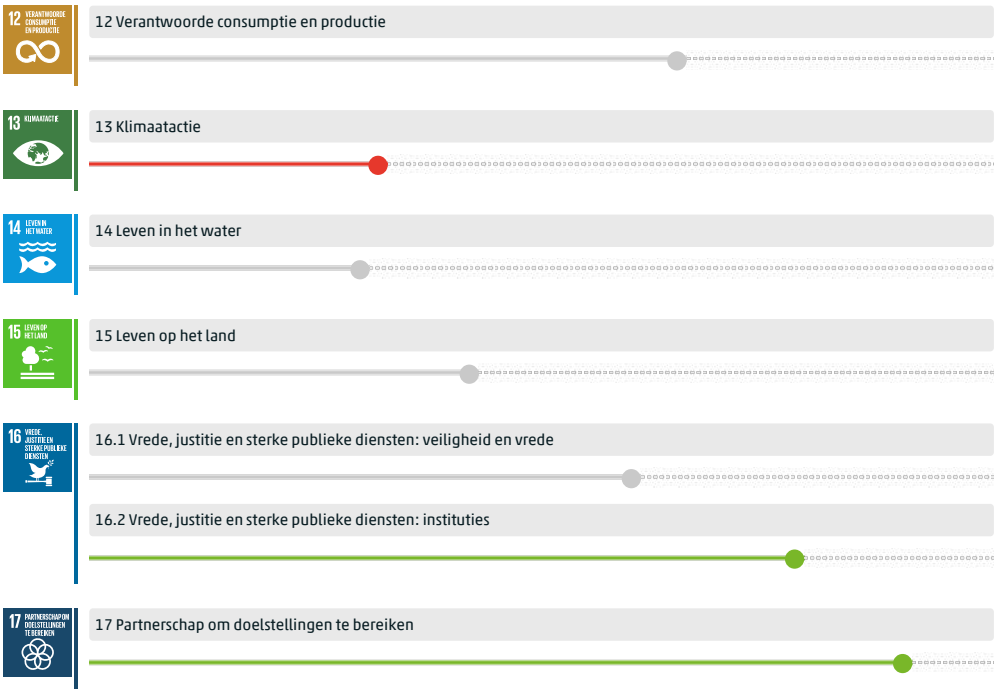

- Vergeleken met andere landen in de EU heeft Nederland bij de volgende vijf SDG's een positie bovenin de ranglijst: SDG 1 Geen armoede, SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid, SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid en SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties.
- Voor SDG 9.1 Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit, SDG 14 Leven in het water en SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken zijn er maar weinig indicatoren beschikbaar die internationaal vergeleken kunnen worden en is de positie moeilijk te bepalen.
- Bij SDG 13 Klimaatactie staat Nederland onderaan de EU-ranglijst.

Tot besluit

In de monitor wordt primair gekeken naar de middellangetermijn (2015-2022). De coronaperiode heeft invloed gehad op zowel de dataverzameling in 2020 en 2021 als de uitkomsten over de jaren 2020, 2021 en 2022. Het uitvoeren van een aantal enquêtes was tijdens de pandemie verstoord, het was bijvoorbeeld niet altijd mogelijk om aan huis interviews af te nemen. Het CBS heeft methodologische aanpassingen moeten doen om de cijfers uit de betreffende onderzoeken zo goed mogelijk vergelijkbaar te maken met cijfers uit eerdere jaren. De onzekerheidsmarge van de uitkomsten kan voor deze verslagjaren iets groter zijn dan gebruikelijk.

Sluitingsdatum

De indicatoren in de 2023-editie van de monitor zijn geüpdatet tot 22 maart 2023. Dit betekent dat in de tijd tussen deze datum en de publicatie van de monitor op 17 mei 2023 (Verantwoordingsdag) voor een aantal indicatoren nieuwe cijfers beschikbaar zijn gekomen die niet meer verwerkt konden worden.

Data

De tabellen die hieronder staan bevatten de metadata en cijfers van de indicatoren die in de dashboards en visualisaties van de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals worden gepresenteerd. Het CBS stelt bij de monitor ook lange tijdreeksen van de indicatoren beschikbaar. Deze tabellen bevatten – waar mogelijk – tijdreeksen vanaf 1995.

Dashboards Monitor Brede welvaart en de SDG's 2023
Verdeling Monitor Brede Welvaart en de SDG's 2023

Bronnen

De indicatoren in de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals komen uit een grote hoeveelheid bronnen. Heeft u vragen over de Monitor Brede Welvaart en de SDG's of over een specifieke indicator? Neem dan contact op met het CBS.

Deel deze pagina

Brede welvaart

Het verhaal

De Monitor Brede Welvaart en de SDG's biedt met de brede-welvaarttrends 'hier en nu', 'later' en 'elders' een kwantitatieve basis om te bekijken waar we als samenleving staan, en voor welke keuzes we staan op het gebied van brede welvaart. De monitor beschrijft primair de ontwikkeling van de brede welvaart en de SDG's op de middellange termijn: de periode 2015 2022.

Het CBS publiceert de Monitor Brede Welvaart en de SDG's jaarlijks op verzoek van de Tweede Kamer. Vanaf de tweede editie van de monitor in 2019 zijn de Sustainable Development Goals (SDG's) in de publicatie opgenomen. Brede welvaart en de SDG's hebben veel gemeen en vullen elkaar aan: waar de eerste een algemene intentie uitspreekt, vertaalt de SDG-agenda deze in concrete doelstellingen voor 2030 die beleidsmakers concrete handvatten geven. Zo dient de monitor twee doelen: politiek en maatschappij inzicht geven in de ontwikkeling van brede welvaart in Nederland, en de stand van zaken weergeven ten aanzien van de SDG's.

De monitoring van brede welvaart is op aanbeveling van de Tijdelijke Kamercommissie Brede Welvaart opgezet conform de Conference of European Statisticians (CES) Recommendations on Measuring Sustainable Development (UNECE, 2014). Lees hier meer over het raamwerk van de monitor. De technische toelichting geeft daarnaast uitgebreide informatie over de definities, de selectie van indicatoren en de statistische methoden en de betekenis van kleuren in visualisaties.

Aan de basis van de monitor staat een gestructureerde set indicatoren die de trend op de middellange termijn en de positie van Nederland binnen de Europese Unie (EU-27) weergeven. Samen geven deze indicatoren het beeld van de stand en de ontwikkeling van de brede welvaart 'hier en nu', 'later' en 'elders', van de verdeling van de brede welvaart 'hier en nu' en de stand en de ontwikkeling van de SDG's. Daarnaast wordt een beeld gegeven van de schokbestendigheid van brede welvaart.

Brede welvaart
Sustainable Development Goals
Brede welvaart binnen planetaire grenzen

Brede welvaart

De definitie van brede welvaart gebruikt in de Monitor sluit aan bij gangbare internationale definities en luidt:

Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld.

Vanuit deze drie dimensies van brede welvaart zijn in de monitor drie dashboards ontwikkeld:

- Brede welvaart 'hier en nu' betreft de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven; meer in het algemeen hun materiële welvaart en welzijn, en hun beleving daarvan.
- Brede welvaart 'later' betreft de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om een zelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie.
- Brede welvaart 'elders' betreft de effecten van de keuzes die Nederlanders maken op banen, inkomens, (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in andere landen.

Sustainable Development Goals

De 17 Sustainable Development Goals zijn in 2015 door de Verenigde Naties vastgesteld. Regeringsleiders van 193 landen committeerden zich aan deze agenda voor duurzame ontwikkeling die loopt tot 2030 (VN, 2015). We zijn inmiddels over de helft van de termijn waarbinnen de doelen gehaald moeten zijn.

De SDG's vormen een belangrijke leidraad voor de verdere invulling van de monitoring van brede welvaart in Nederland door het CBS. Sinds 2019 zijn de SDG's in de monitor volledig geïntegreerd in de beschrijving van brede welvaart. Zo worden alle gemeten indicatoren meer in hun onderlinge samenhang gepresenteerd, en wordt de SDG-agenda – voor Nederland een belangrijk beleidskader – uitdrukkelijk in de analyse van de brede welvaart betrokken.

Brede welvaart binnen planetaire grenzen

In de brede welvaart staat de mens centraal. Het gaat om de keuzevrijheid die mensen hebben, om de keuzes die ze daadwerkelijk maken om hun leven de moeite waard te maken, en om de gevolgen van hun keuzes op anderen (later en elders). Brede welvaart is niet louter een individuele zaak. Mensen zijn onderdeel van collectieven, worden in hun handelen gestuurd door structuren en instituties, en zijn afhankelijk van systemen waarover ze geen individuele keuzevrijheid hebben.

Om te begrijpen hoe de brede welvaart van landen en bevolkingsgroepen tot stand komt, moeten we vanuit systemen denken. Zo kan ook het verband tussen brede welvaart en de Sustainable Development Goals inzichtelijk worden gemaakt (zie het figuur).

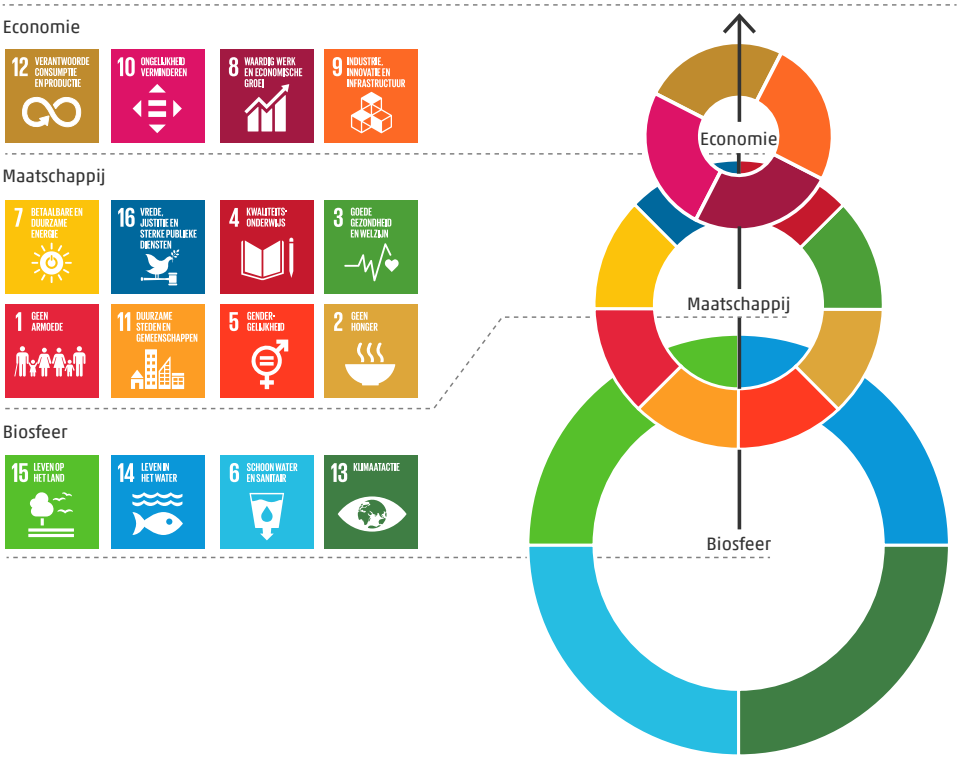

Brede welvaart is afhankelijk van het goed functioneren van drie grote systemen: de biosfeer die leven mogelijk maakt, de samenleving waarin mensen in onderlinge relaties en interacties vorm geven aan hun leven, en de economie die nodig is voor het dekken van de belangrijkste materiële behoeften zoals voedsel, kleding en een dak boven het hoofd. De drie grote systemen die aan de brede welvaart ten grondslag liggen, zijn hiërarchisch geordend: zonder biosfeer geen leven, zonder samenleving geen economie.

De leefbaarheid van de aarde voor de mens is afhankelijk van het goed functioneren van planetaire systemen. Het belangrijkste systeem is de biosfeer die alle gebieden omvat waar leven mogelijk is. De mens zet met zijn activiteiten het functioneren van deze systemen onder druk. Dat gebeurt bijvoorbeeld door broeikasgasemissies, milieuvervuiling, en aantasting van ecosystemen. Wanneer de druk te hoog wordt, kan het systeem uit evenwicht raken en, voorbij een bepaald punt, onomkeerbaar veranderen. Dit punt is de planetaire grens (‘planetary boundary’).

Het gaat bij planetaire grenzen nadrukkelijk om de leefbaarheid van de aarde voor de mens en dus over brede welvaart. De ultieme opgave is om een grote en groeiende bevolking een duurzame kwaliteit van leven te bieden binnen de planetaire grenzen en met een rechtvaardige verdeling van brede welvaart. De fundamentele keuzes die hiervoor gemaakt moeten worden, zijn beschreven in de SDG-agenda. In de SDG’s staat de brede welvaart ‘hier en nu’, ‘later’ en ‘elders’ centraal: het gaat om de vijf p’s (people, planet, peace, prosperity & partnerships) met aandacht voor onze voetafdruk elders in de wereld en inclusiviteit als fundamenteel principe (‘leave no one behind’).

Deel deze pagina

Hier en nu

Brede welvaart 'hier en nu' gaat over hoe Nederland er nu voor staat, over de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven. Het is een breed begrip. Brede welvaart 'hier en nu' wordt beschreven aan de hand van acht thema's, namelijk: welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid, en milieu. Voor ieder thema geeft het dashboard de ontwikkeling van de middellangetermijntrend (gebaseerd op datapunten in de periode 2015-2022) en de positie van Nederland in de EU. We bespreken vooral de indicatoren in het dashboard met een groene (toename van de brede welvaart) of rode (afname van de brede welvaart) pijl, en plaatsen de ontwikkelingen in de bredere context van indicatoren uit de SDG-agenda.

Brede-welvaarttrends en SDG's (BWT): hier en nu

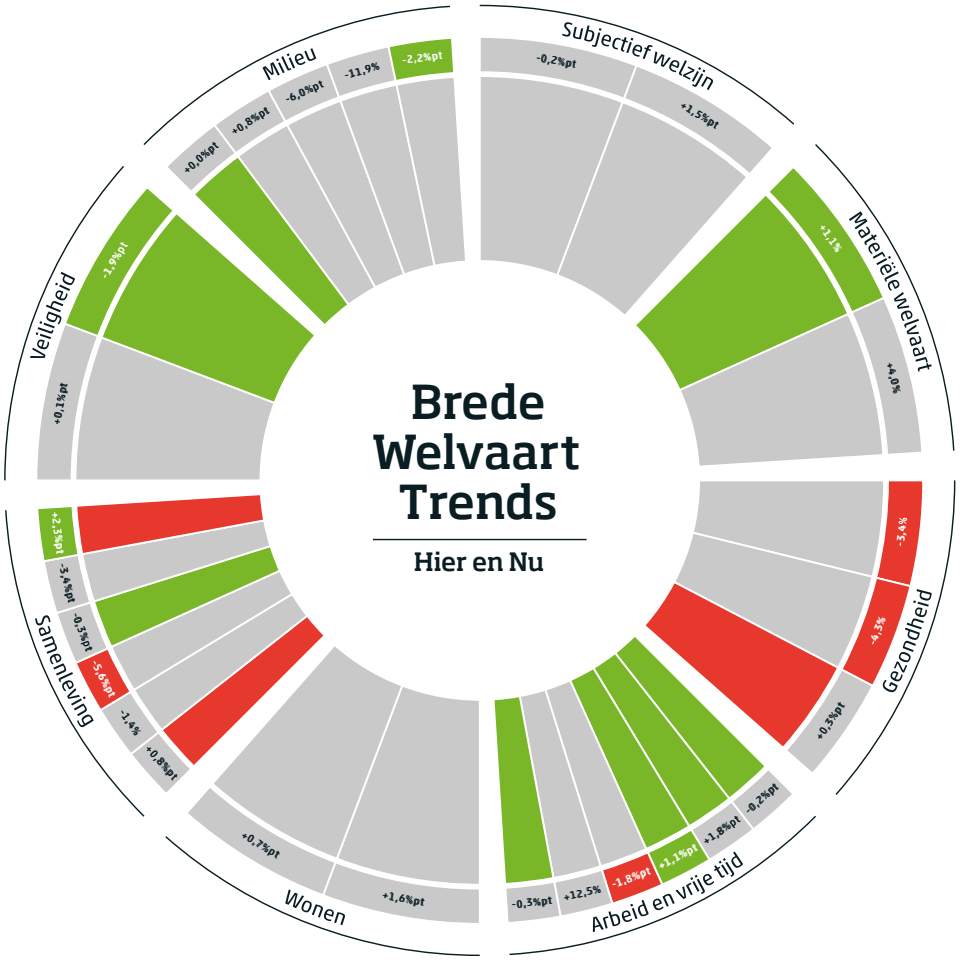

Legenda

Langjarige trend (8 jaar)

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

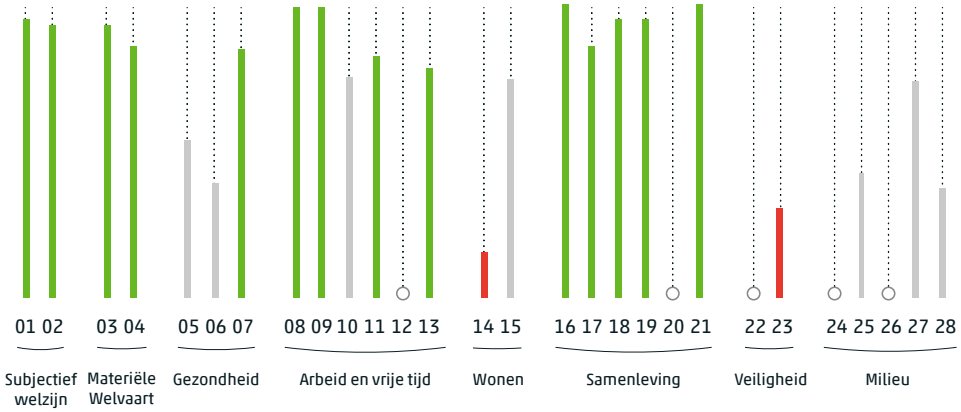

01 Tevredenheid met het leven / 02 Ervaren regie over het eigen leven / 03 Mediaan besteedbaar inkomen / 04 Individuele consumptie / 05 Gezonde levensverwachting mannen / 06 Gezonde levensverwachting vrouwen / 07 Overgewicht / 08 Langdurige werkloosheid / 09 Nettoarbeidsparticipatie / 10 Hoogopgeleide bevolking / 11 Tevredenheid met vrije tijd / 12 Tijdverlies door files en vertraging / 13 Tevredenheid met werk (werknemers) / 14 Totale woonquote (huur en koop) / 15 Tevredenheid met woning / 16 Contact met familie, vrienden of buren / 17 Inspraak en verantwoordingsplicht / 18 Vertrouwen in instituties / 19 Vertrouwen in andere mensen / 20 Ontwikkeling normen en waarden / 21 Vrijwilligerswerk / 22 Vaak onveilig voelen in de buurt / 23 Slachtofferschap van misdaad / 24 Beheerde landnatuur in NNN / 25 Kwaliteit van zwemwater binnenwateren / 26 Stikstofdepositie en landnatuur / 27 Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$) / 28 Milieuproblemen

Brede welvaart 'hier en nu'

Subjectief welzijn

83,4% van de Nederlanders geeft het leven een 7 of hoger in 2022

2e van 19 in EU in 2020

Tevredenheid met het leven

52,6% ervaart in hoge mate eigen regie (score tenminste 4 van 5) in 2022

3e van 27 in EU in 2017

Ervaren regie over het eigen leven

Materiële welvaart

€ 29 800 per huishouden (gestandaardiseerd, in prijzen 2021) in 2021 ↑

3e van 26 in EU in 2021

Mediaan besteedbaar inkomen

€ 26 963 per inwoner (prijzen 2015) in 2022

5e van 27 in EU in 2021

Individuele consumptie

Gezondheid

63,2 jaren bij geboorte in 2022

14e van 27 in EU in 2020

Gezonde levensverwachting mannen [A)]

62,3 jaren bij geboorte in 2022

18e van 27 in EU in 2020

Gezonde levensverwachting vrouwen [A)]

51,1% van de bevolking van 20+ heeft overgewicht in 2022 ↑

5e van 26 in EU in 2019

Overgewicht

Arbeid en vrije tijd

0,7% van de beroepsbevolking was een jaar of langer werkloos in 2022 ↓

1e van 27 in EU in 2021

Langdurige werkloosheid

72,2% van de bevolking van 15-74 jaar in 2022 ↑

1e van 27 in EU in 2021

Nettoarbeidsparticipatie

36,6% van de bevolking 15-74 jaar heeft hoger onderwijs diploma in 2022 ↑

8e van 27 in EU in 2021

Hoogopgeleide bevolking

74,3% van de bevolking van 18+ is (zeer) tevreden in 2022

6e van 27 in EU in 2018

Tevredenheid met vrije tijd

1,53 voertuigverliesuren per inwoner in 2021

Tijdverlies door files en vertraging

79,0% van de werknemers van 15-74 jaar is (zeer) tevreden in 2021 ↑

7e van 27 in EU in 2017

Tevredenheid met werk (werknemers)

Wonen

23,9% van het besteedbaar inkomen in 2021

23e van 25 in EU in 2021

Totale woonquote (huur en koop)

86,3% van de bevolking van 18+ is (zeer) tevreden in 2022

8e van 27 in EU in 2017

Tevredenheid met woning

Samenleving

71,6% heeft gemiddeld minstens 1 keer per week om sociale redenen contact in 2022

1e van 19 in EU in 2020

Contact met familie, vrienden of buren

1,50 score op schaal van -2,5 (zwak) tot (2,5) deugdelijk in 2021

5e van 27 in EU in 2021

Inspraak en verantwoordingsplicht

61,3% van de bevolking van 15+ heeft (heel veel of tamelijk veel) vertrouwen in 2022

2e van 19 in EU in 2020

Vertrouwen in instituties

66,0% van de bevolking van 15+ vindt de meeste mensen te vertrouwen in 2022

2e van 19 in EU in 2020

Vertrouwen in andere mensen

43,3% van de bevolking van 18+ vindt ze vooruitgegaan of gelijk gebleven in 2019

Ontwikkeling normen en waarden

41,2% van bevolking van 15+ verrichtte georganiseerd vrijwilligerswerk in 2022

1e van 27 in EU in 2015

Vrijwilligerswerk

Veiligheid

2,0% van de bevolking van 15+ voelt zich vaak onveilig in 2021

Vaak onveilig voelen in de buurt

17,1% van de bevolking van 15+ was slachtoffer in 2021

15e van 19 in EU in 2020

Slachtofferschap van misdaad

Milieu

20,7% van het totale landoppervlak in 2021

Beheerde landnatuur in NNN

73,5% heeft de kwalificatie 'uitstekend' in 2022

16e van 25 in EU in 2021

Kwaliteit van zwemwater binnenwateren

62,4% van de landnatuur kampt met stikstofoverschrijding grens in 2020

Stikstofdepositie en landnatuur

10,4 microgram $PM_{2,5}$ per m^3 in 2019

8e van 26 in EU in 2019

Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$)

13,8% van de bevolking van 16+ ervaart problemen in 2022

18e van 26 in EU in 2020

Milieuproblemen

Subjectief welzijn

Nederlanders relatief tevreden, recent wel afnemend vertrouwen in instituties

Subjectief welzijn is een belangrijk aspect van brede welvaart omdat het sterk verweven is met de kwaliteit van leven. Informatie over de tevredenheid van mensen geeft inzicht in hoe zij hun eigen leven waarderen, los van objectieve maatstaven zoals inkomen of positie op de arbeidsmarkt.

Iets meer dan de helft van de bevolking (52,6 procent in 2022) heeft het gevoel in hoge mate zelf regie over het eigen leven te hebben. De anderen hebben meer moeite controle en overzicht te houden in een wereld waarin voortgaande globalisering, grootschalig gebruik van technologie en verdere flexibilisering van de economie de toon zetten. Toch is de tevredenheid met het leven in Nederland in zijn algemeenheid groot: in 2022 gaf 83,4 procent van de bevolking het leven een rapportcijfer van 7 of hoger. De middellangetermijntrend is stabiel, al is de groep die deze hoge score geeft na 2019 wel afgenomen. Nederland heeft bij beide indicatoren voor subjectief welzijn een hoge positie binnen de EU.

De tevredenheid met het leven verschilt wel duidelijk naar leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, geboorteland en herkomst. Ook zijn er grote verschillen als er gekeken wordt naar verschillende aspecten in het leven waar mensen wel of juist niet tevreden over zijn. In 2021 was 79,0 procent van de werknemers tevreden met het werk en 77,1 procent van de werkenden was tevreden met de arbeidsomstandigheden. De trends zijn stijgend en Nederland heeft hier een plek in de voorhoede van de EU.

Ook de tevredenheid met de opleidingskansen heeft een stijgende trend en is met 83,4 procent in 2022 zeer groot. Neutrale trends maar grote tevredenheid, heersen er in 2022 ook ten aanzien van de woning en de woonomgeving (respectievelijk 86,3 en 87,1 procent), hoeveelheid vrije tijd (74,3 procent) en in mindere mate bij de tevredenheid over het cultureel aanbod (54 procent in 2020). Trends die wijzen in de richting van afnemende brede welvaart zijn er bij de perceptie van corruptie, de ervaren verkeersoverlast en geluidhinder van verkeer en buren, het ervaren van psychische klachten en ondervonden psychische vermoeidheid onder werkenden door werk.

Een ander aspect van subjectief welzijn is de mate waarin de Nederlandse bevolking vertrouwen heeft in willekeurige andere mensen, en in diverse organisaties en hun functioneren. Hoge percentages, stijgende trends en plaatsen in de EU-kopgroep, zijn er voor het vertrouwen in andere mensen, in de politie en in rechters. Met een rapportcijfer van 7,4 is ook het vertrouwen in de wetenschap aanzienlijk. Het vertrouwen in het leger is met 63,7 procent fors lager dan in 2021 (72,0 procent), de trend is omgeslagen van stijgend naar stabiel.

Grofweg de helft van de bevolking heeft ‘heel veel’ of ‘tamelijk veel’ vertrouwen in banken, de EU en de gemeenteraad. Het aandeel van de bevolking dat ‘heel veel’ of ‘tamelijk veel’ vertrouwen heeft in de Tweede Kamer (30,4 procent), grote bedrijven (35,8 procent), de pers (39,8 procent) en ambtenaren (42,5 procent) is duidelijk minder groot. Bij het vertrouwen in ambtenaren en het vertrouwen in de Tweede Kamer is de middellangetermijntrend omgeslagen van stijgend naar stabiel.

Meer informatie over indicatoren met betrekking tot tevredenheid en vertrouwen is te vinden onder de categorie ‘Beleving’ van de dashboards bij de Sustainable Development Goals (SDG’s).

Materiële welvaart

Krachtig herstel economie en consumptie, maar vertrouwen consumenten daalt

Per hoofd van de bevolking is in 2022 aan consumptiegoederen en diensten bijna 27 duizend euro besteed (prijzen 2015). De middellangetermijntrend (2015-2022) is stabiel. Wel lag het volume van de individuele consumptie volgens de eerste raming van de economische groei in 2022 (de raming die voor deze monitor gebruikt is) weer boven het niveau van 2019, het jaar voor het uitbreken van de coronapandemie. De door huishoudens verworven producten kunnen zijn bekostigd uit hun vrij besteedbaar inkomen, maar ook zijn gefinancierd door de overheid (uitgaven aan gezondheidszorg, onderwijs, en sociale bescherming, waar individuen gebruik van maken). Dit is overigens exclusief collectieve overheidsuitgaven aan bijvoorbeeld defensie of algemeen bestuur, die niet direct aan individuen ten goede komen. Het mediaan besteedbaar inkomen stijgt trendmatig. Nederland heeft bij beide indicatoren een positie bovenin de Europese ranglijst.

In maart 2022 verdwenen de laatste coronamaatregelen. Eind februari viel Rusland Oekraïne binnen, en de inflatie liep snel op. Dat remde de huishoudens niet: de consumptieve bestedingen waren een belangrijke aanjager van de economie die in 2022 met 4,5 procent groeide. Omdat ook de bevolking relatief sterk toenam kwam de volumegroei van het bbp per hoofd van de bevolking wat lager uit, op 3,5 procent. De middellangetermijntrend stijgt en Nederland heeft een positie in de kopgroep van de EU. Ondanks een zeer hoge inflatie en historisch laag consumentenvertrouwen droeg de consumptie door huishoudens in 2022 voor ruim de helft bij aan de groei. Huishoudens hadden vooral meer te besteden doordat meer mensen betaald werk hadden en omdat ze hogere lonen ontvingen. De nettoarbeidsparticipatie, het deel van de bevolking van 15 tot 75 jaar dat betaald werk heeft, was niet eerder zo hoog als in 2022.

Met de motor achter de economie gaat het goed, zo blijkt uit indicatoren op het gebied van kapitaal en productiviteit in de dashboards van SDG 8.1 Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren en SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid. De trends in deze twee dashboards wijzen op toenemende of stabiele welvaart. Alleen bij het consumentenvertrouwen kleurt de trend rood. Het vertrouwen bereikte in oktober 2022 de laagste stand sinds het begin van de metingen in april 1986 (-59). Dit verslechterende sentiment zou een voorbode kunnen zijn dat consumenten, die de afgelopen jaren veel spaarden en na de dip in 2020 fors spendeerden, weer op de rem gaan trappen met hun bestedingen.

Vanuit het perspectief van brede welvaart en de SDG-agenda mag economische ontwikkeling niet leiden tot scheefgroei, kansenongelijkheid of sociale uitsluiting. Dit vindt zijn weerslag in de doelen van SDG 1 Geen armoede, SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid en SDG 10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid. Een aanzienlijk deel van de bevolking voelt zich financieel kwetsbaar. In 2022 gaf 28,6 procent van de bevolking aan zich veel zorgen te maken over de financiële toekomst (tegen 22,5 procent in 2021). De middellangetermijntrend is omgeslagen van dalend naar stabiel. De in de monitor beschreven ontwikkelingen hebben betrekking op de bevolking in zijn geheel. Voor specifieke bevolkingsgroepen kan het beeld hiervan afwijken.

Ook veel trends in het dashboard van SDG 1 Geen armoede laten een toenemende of stabiele welvaart zien. Hierbij past de kanttekening dat daar vrijwel nog geen cijfers over 2022 beschikbaar zijn. Naast het mediaan besteedbaar inkomen, hebben ook het gemiddeld besteedbaar inkomen en het mediaan vermogen van huishoudens een stijgende trend. De flink gestegen waarde van koopwoningen was de afgelopen jaren een belangrijke motor achter de vermogensgroei. Niet iedere vorm van vermogen is overigens direct door de huishoudens aan te spreken in moeilijke tijden.

Bij het deel van de minderjarigen dat deel uitmaakt van huishoudens met een laag inkomen en bij het deel van de huishoudens dat kampt met problematische schulden, daalt de trend. Al deze ontwikkelingen wijzen in de richting van toenemende brede welvaart. Bij SDG 1 duidt alleen de toename van de relatieve armoede op afnemende brede welvaart. Verder zijn de kosten van levensonderhoud in 2022 zeer sterk gestegen. Dit zien we terug in een trendomslag bij het percentage van de bevolking dat zich veel zorgen maakt over de financiële toekomst. De voorheen dalende middellangetermijntrend is nu stabiel. Van 2021 op 2022 steeg het percentage dat zich veel zorgen maakte met 6,1 procentpunt, naar 28,6.

In aanvulling hierop laat het dashboard van SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid nog zien dat Nederland bij de indicatoren over inkomensongelijkheid goed presteert in vergelijking met andere EU-landen. Verder zijn vanuit het perspectief van brede welvaart bij SDG 10.1 ook de dalende trends bij de Gini-coëfficiënt van vermogensongelijkheid, het aandeel van de huishoudens met zowel weinig inkomen als weinig vermogen (5,3 procent van de huishoudens in 2021), en het armoederisico van zzp-ers (6,0 procent van de zzp-ers in 2021) gunstig. Ook al is de trend vanuit brede welvaartsperspectief positief, dan nog kan de absolute omvang van deze kwetsbare groepen (te) groot gevonden worden.

Maatschappelijke ongelijkheid wordt vanzelfsprekend door meer zaken bepaald dan alleen de verdeling van inkomen en vermogen. Aspecten van maatschappelijke ongelijkheid en verdeling zijn, behalve bij het thema materiële welvaart, ook relevant bij het thema Samenleving onder brede welvaart 'hier en nu'.

Gezondheid

Grote meerderheid voelt zich goed, maar bevolking met psychische klachten neemt trendmatig toe

Te veel eten en drinken zorgt in combinatie met te weinig bewegen voor overgewicht, wat dan ook een belangrijke leefstijlindicatie is. In 2014 had voor het eerst meer dan de helft (50,3 procent) van de Nederlandse bevolking van 20 jaar en ouder een Body Mass Index (BMI, verhoudingsgetal waarbij gewicht is gerelateerd aan lengte) van 25,0 of meer, en was dus te zwaar. In 2022 was dit 51,1 procent. De trend is omgeslagen van neutraal naar stijgend (rood).

De levensverwachting (bij geboorte) in als goed ervaren gezondheid bedraagt voor mannen in 2022 63,2 jaar, voor vrouwen is dit 62,3 jaar. De middellangetermijntrend is stabiel, maar van 2021 op 2022 is de gezonde levensverwachting met respectievelijk twee en drie jaar gedaald, naar het laagste niveau sinds het begin van de eeuw. Gezonde levensverwachting wordt berekend door gegevens over gezondheid te combineren met de gegevens over sterfte. Hiermee wordt een kwalitatief element toegevoegd aan de 'gewone' levensverwachting. Nederlandse mannen en vrouwen nemen in de EU een middenpositie in. De cijfers voor de internationale vergelijking gebruiken een iets andere definitie van de gezonde levensverwachting dan de cijfers voor de trend in Nederland: bij de internationale vergelijking gaat het om de 'levensverwachting zonder beperkingen'.

SDG 2 Geen honger bevat enkele indicatoren met betrekking tot verantwoorde en gezonde voeding. Op grond van de dashboards bij SDG 3 Goede gezondheid en welzijn, lijken Nederlanders een gezondere leefstijl te hebben dan inwoners van veel andere EU-landen. Nederland heeft (in 2019) een vijfde plek met het relatief lage percentage rokers van tabaksproducten en het alcoholgebruik is relatief bescheiden. Het percentage rokers is niet alleen laag vergeleken met andere EU-landen, het daalt ook trendmatig.

Ruim driekwart (77,2 procent) van de bevolking beoordeelde in 2022 de eigen gezondheid als 'goed' of 'zeer goed'. Dit aandeel is duidelijk lager dan in de jaren 2020 en 2021 en ook laag in vergelijking met de jaren dáárvoor. In 2020 en 2021 was een groot deel van de Nederlanders juist positief over de eigen gezondheid, mogelijk onder invloed van de coronapandemie. Een deel van de bevolking (5,0 procent) kampt als gevolg van gezondheidsproblemen met ernstige beperkingen bij het dagelijks functioneren. De middellangetermijntrend is dalend. Naast de fysieke is ook de psychische gesteldheid van de bevolking belangrijk voor brede welvaart. Het aandeel van de bevolking zonder psychische klachten loopt al langere tijd terug (rode trend). Met name in 2021, het tweede jaar van de coronapandemie, was er een opmerkelijke verslechtering (-3,2 procentpunt). Toen behaalde van de bevolking van 12 jaar en ouder 84,9 procent een score van 60 of meer op de Mental Health Index. In 2022 was dit weer hoger: 86,2 procent.

De kwaliteit van het zorgstelsel wordt onder meer afgemeten aan het aantal gewerkte uren en de vaccinatiegraad. In de zorg is in 2022 gemiddeld 107 uur gewerkt per inwoner; de trend is stijgend. Dit vergroot de middelen en mogelijkheden voor inwoners die zorg nodig hebben. De BMR-vaccinatiegraad bij kinderen van twee jaar was in 2022 relatief laag (92,7 procent). De WHO-norm van 95 procent, nodig om mazelen uit te roeien, wordt in Nederland niet gehaald. De trend is dalend.
De gemiddelde verpleegduur van klinische opnamen bleef in 2021 beperkt tot 5,2 dagen, wat de kortste ligduur is binnen de EU.

Arbeid en vrije tijd

Veel mensen aan het werk, maar psychische vermoeidheid door werk neemt toe

Dit deel van het dashboard geeft een florissant beeld, veel trends kleuren groen. Nergens anders in de EU is de arbeidsdeelname zo groot als in Nederland. Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking (de nettoarbeidsparticipatie) is nog stijgend en lag in 2022 op 72,2 procent. Relatief weinig mensen zijn op zoek naar betaald werk: de werkloosheid is momenteel historisch laag (3,5 procent in 2022). Het deel van de beroepsbevolking dat kampt met langdurige werkloosheid (langer dan één jaar werkloos) is met 0,7 procent eveneens laag. Beide werkloosheidsindicatoren hebben een dalende trend, en bij beide steekt de situatie Nederland gunstig af tegen die in andere EU-landen.

Naast de beschikbaarheid van werk zijn ook de ervaren balans tussen arbeid en vrije tijd en de tevredenheid met verschillende aspecten van werk, belangrijke pijlers onder brede welvaart 'hier en nu'. Driekwart van de bevolking was in 2022 (zeer) tevreden met de vrije tijd. Ook de tevredenheid met het werk is in Nederland groot: bijna vier op de vijf werknemers waren in 2021 zeer tevreden. Vergeleken met andere EU-landen is dit veel.

Het dashboard van SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd bevat meer perceptie-indicatoren over werkenden. Hier valt op dat 7,5 procent van de werkenden een disbalans ervaart tussen werk en privé. Volgens een meting uit 2016 is dit percentage nergens in de EU zo gering, maar de gemiddelde arbeidsduur per week in Nederland is dan ook bijna de laagste van de EU. De zorgen bij werknemers over het behoud van hun baan nemen gestaag af, mede onder invloed van de huidige krapte op de arbeidsmarkt en de lage werkloosheid. De enige ongunstige middellangetermijntrend bij SDG 8 betreft psychische vermoeidheid door werk. Het percentage van de werkenden dat psychisch vermoeid is door werk steeg van 12,8 in 2015 (het eerste jaar van de meting) naar 18,8 in 2022.

Informatie over tijdsbesteding is belangrijk voor brede welvaart 'hier en nu': er is immers een continue afruil tussen economische activiteit (werk) en vrije tijd. De tevredenheid met de vrije tijd was in de coronaperiode groot: 76,4 procent in 2020 en 76,1 in 2021. In 2022

viel het deel van de bevolking dat (zeer) tevreden is terug naar 74,3 procent. Dit is vergelijkbaar met het niveau in 2019.

Tijdens de pandemie remden contactbeperkende maatregelen de mobiliteit sterk af. Het tijdverlies door files – een ergernis voor veel mensen – was in 2020 volgens het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) 67 procent lager dan in 2019, en in 2021 63 procent. Cijfers over 2022 zijn er nog niet. De tevredenheid met de woon-werkreistijd nam tijdens de coronapandemie aanzienlijk toe. Grote groepen mensen werkten thuis, en voor anderen was het veel minder druk op de weg en in het openbaar vervoer. Deze indicator is vanaf nu niet meer opgenomen, omdat de enquêtering is stopgezet. Meer indicatoren over bereikbaarheid en mobiliteit zijn opgenomen in het dashboard bij SDG 9.1 Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit. Andere indicatoren over de invulling van vrije tijd staan in het dashboard bij SDG 10.1 Sociale samenhang en ongelijkheid.

Goed onderwijs is cruciaal voor de brede welvaart, zowel in 'hier en nu' als 'later' (als component van menselijk kapitaal). Goed onderwijs maakt dat mensen in hun leven en in de samenleving beter hun weg kunnen vinden. Nederlanders zijn relatief hooggeschoold. Het aandeel van de hoogopgeleide bevolking is toegenomen van 30,2 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar in 2015, het begin van de trendperiode, tot 36,6 procent in 2022. We meten de bijdrage van onderwijs aan de brede welvaart hier weliswaar als de relatieve omvang van de hoogopgeleide bevolking, maar dat betekent niet dat andere vormen van opleiding, zoals beroepsopleidingen en vakmanschap, niet van belang zijn. Wel is zichtbaar dat hoogopgeleide mensen over het algemeen een hogere welvaart bereiken op veel maatschappelijke terreinen, zie ook de verdeling van de brede welvaart.

Het dashboard van SDG 4 Kwaliteitsonderwijs laat in aanvulling hierop zien dat de deelname aan voorschoolse educatie in Nederland hoog is (97,1 procent in 2020), dat het percentage voortijdige schoolverlaters trendmatig daalt, en dat bijna een kwart van de Nederlanders van 25 tot 65 jaar in 2021 onderwijs volgde in de vier weken voorafgaand aan de enquête. In de EU staat Nederland hiermee in de kopgroep. Van de bevolking van 16 tot 75 jaar had in 2021 78,9 procent tenminste digitale vaardigheden op basisniveau. Deze zijn belangrijk, omdat ze voor de toekomst zeer belangrijk zijn. Opvallend is verder de stijgende trend bij de tevredenheid met de opleidingskansen: 83,4 procent van de bevolking was in 2022 tevreden met de opleidingskansen. Mogelijk speelt de krapte op de arbeidsmarkt hierbij ook een rol en bieden werkgevers hun personeel ruimere mogelijkheden tot scholing.

Wonen

Tevredenheid met woning groot, maar betaalbaarheid onder druk

De woonquote – het percentage van hun inkomen dat huishoudens uitgeven aan huisvesting – kwam in 2021 uit op 23,9 procent, dit is 1,6 procentpunt meer dan in 2020. Het percentage is hoog in vergelijking met andere EU-landen (23e plaats van 25 landen in 2021). Nederlanders zijn behoorlijk tevreden met hun huisvesting: 86,3 procent was in 2022 (zeer) tevreden over de woning. De middellangetermijntrend stijgt of daalt niet significant. De tevredenheid met de woning was in 2022 0,7 procentpunt groter dan een jaar eerder. In 2021 was er nog een forse daling (-1,9 procentpunt). Mogelijk speelt mee dat mensen door coronamaatregelen meer aan huis gebonden waren.

Het dashboard bij SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen biedt meer detail. De woningvoorraad nam in 2022 met 1,0 procent toe tot 8,1 miljoen woningen. Het aantal beschikbare woningen per duizend inwoners kwam daarmee op 456. De trend is stijgend, wat wijst op hogere brede welvaart. Van de bevolking woont 85,8 procent in een huis zonder grote gebreken. Nog geen drie procent ervaart de behuizing als te klein. Vanuit het perspectief van brede welvaart is dit allemaal gunstig. Toch heerst er spanning op de

woningmarkt: het aanbod voorziet niet in de totale behoefte en er zijn zorgen over de betaalbaarheid van de schaarse woonruimte.

Bij betaalbaarheid van woningen wordt onder meer gekeken naar de prijsontwikkeling van de woninghuur en de kosten van de aanschaf en het bezit van koopwoningen. Hier kleuren de trends rood. Koophuizen worden verkocht boven de vraagprijs. De hoge ratio tussen de mediane verkoopprijs en de mediane vraagprijs van koopwoningen is een duidelijke indicatie van krapte op de woningmarkt. Deze ratio kwam in 2021 voor het eerst boven de 1 (met een waarde van 1,06). In de eerste helft van 2022 steeg de ratio flink door, maar in de tweede helft liep deze terug richting de 1. Het jaargemiddelde lag al met al in dezelfde orde van grootte als in 2021. De trend stijgt. In samenhang hiermee duidt ook een vierde indicator over de betaalbaarheid van woningen op afnemende brede welvaart: de oplopende hypotheekschulden van huishoudens.

Tegenover bovenstaande verslechteringen op het gebied van betaalbaarheid staat een gunstige trend bij de ervaren woonlasten. De woonlasten worden op zich door 7 procent van de bevolking als erg zwaar beschouwd, en dit aandeel daalt trendmatig. Zo relatief laag is het percentage nergens in de EU. In deze monitor wordt gekeken naar de middellangetermijn (2015-2022). In 2022 zijn de vragen in het eerste halfjaar voorgelegd aan respondenten. De energieprijzen stegen toen weliswaar, maar minder hard dan in het tweede halfjaar. Een deel van de huishoudens rekende bovendien nog met voorschotten/tarieven volgens bestaande contracten. De gevolgen van de energiecrisis zijn dan ook beperkt zichtbaar in de cijfers over 2022.

Voor wat betreft de kwaliteit van de woonomgeving laten de cijfers voor SDG 11.2 Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving zien dat Nederlanders vergeleken met inwoners van andere EU-landen veel geluidsoverlast ervaren van buren en verkeer en dat de trend stijgend is. De leefruimte per inwoner wordt kleiner. Ook de (83) voor de stad kenmerkende inheemse broedvogelsoorten hebben het moeilijk. Positieve ontwikkelingen zijn er bij de luchtkwaliteit, slachtofferschap van misdaad en sociale cohesie in de eigen woonbuurt.

Samenleving

Veel vertrouwen in andere mensen, maar vertrouwen in instituties recent gedaald

Bij dit thema valt op dat Nederland bij veel indicatoren in de kopgroep van de EU staat. De trends geven daarentegen een gemengd beeld. Het dashboard geeft allereerst informatie over hoe we meedoen in de samenleving. Zowel bij het contact met familie, vrienden of buren als bij de deelname aan georganiseerd vrijwilligerswerk, is in de periode 2015–2022 sprake van een dalende, rode, trend. Er is soms spanning tussen de voor werk benodigde tijd, en ruimte voor zaken waaraan de ‘vrije’ tijd besteed wordt. In 2022 vond 7,5 procent van de werkenden wel dat werk en privé niet goed in balans zijn. In geen enkel EU-land is deze groep zo klein als in Nederland, waar de arbeidsduur per week tot de laagste van de EU behoort (zie SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd).

Grotere sociale participatie leidt tot meer vertrouwen van mensen in elkaar en in belangrijke instituties, waaronder de overheid. Bij het vertrouwen van mensen in elkaar stijgt de langjarige trend. Bij het vertrouwen in instituties (politie, rechters en de Tweede Kamer), is de trend omgeslagen van stijgend naar neutraal. Het vertrouwen in instituties kende in het eerste coronajaar, 2020, een aanzienlijke toename (6,4 procentpunt). In 2021 en 2022 nam het echter flink af, respectievelijk met 2,6 en 5,6 procentpunt. In 2022 had 61,3 procent heel veel of tamelijk veel vertrouwen in deze drie instituties. Het vertrouwen van mensen in elkaar nam in beide coronajaren flink toe en handhaafde zich in 2022 op vrijwel hetzelfde niveau als in 2021. In SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties wordt meer in detail op de verschillende instituties ingegaan.

Brede welvaart en de SDG-agenda hebben veel oog voor het voorkomen van scheefgroei, sociale uitsluiting en kansenongelijkheid (SDG 1, SDG 10).
Het totaalbeeld dat in deze monitor geschetst wordt gaat niet op voor alle groepen in de samenleving. Verdeling van brede welvaart naar bevolkingsgroepen laat zien welke groepen boven of onder het landelijk gemiddelde uitkomen. Wat gelijke kansen en inclusie van vrouwen ten opzichte van mannen betreft, laat SDG 5 Gendergelijkheid verder zien dat veel indicatoren een gunstige trend vertonen: de brede welvaart neemt over een breed front toe. De beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen worden kleiner, het aandeel hoogopgeleide vrouwen stijgt, net als de arbeidsparticipatie van vrouwen en het percentage vrouwen dat economisch zelfstandig is. In het hoger onderwijs is meer dan de helft van de studenten vrouw (52,9 in 2021).

Toch zijn er nog altijd grote verschillen in de positie van mannen en vrouwen. Het verschil wordt kleiner – onder meer doordat vrouwelijke werknemers steeds hoger opgeleid zijn – maar het uurloon van vrouwen was ook in 2022 nog 12,7 procent lager dan dat van mannen. Dit is voor een deel toe te schrijven aan verschillen in leeftijd, deeltijdwerken, beroepsniveau en leidinggeven. Kijken we naar economisch zelfstandigheid – een nettojaarinkomen uit arbeid en/of eigen onderneming van ten minste 70 procent van het wettelijke nettominimumloon – dan was in 2021 66,3 procent van de vrouwen economisch zelfstandig, tegenover 81,4 procent van de mannen.

Net als bij de economische zelfstandigheid neemt ook de nettoarbeidsparticipatie van zowel mannen als vrouwen trendmatig toe. Deze lag echter in 2022 bij mannen nog altijd 8,2 procentpunt hoger dan bij vrouwen. Vrouwen zijn ook nog ver weg van evenredige vertegenwoordiging: zij bezetten in 2022 27,7 procent van de managementfuncties en 40,7 procent van de parlementaire zetels.

Milieu

Meer landnatuur, maar biodiversiteit en ecosystemen onder druk

Alleen de hoeveelheid landnatuur die wordt beheerd in het Natuur Netwerk Nederland (NNN) neemt trendmatig toe, terwijl de overige trends stabiel zijn. De provincies hebben de afspraak om eind 2027 samen 80 duizend hectare nieuwe landnatuur aangelegd te hebben.

Uitstoot van fijnstof en stikstofdepositie leggen een druk op de natuur en zijn van invloed op ons welbevinden. Het RIVM heeft nieuwe tijdreeksen van depositiecijfers berekend, waarbij recente jaren zijn bijgesteld. Uit deze nieuwe cijfers blijkt dat het areaal landnatuur waar de depositie de kritische depositiewaarden voor stikstof overschrijdt, de laatste vijfentwintig jaar afnam, van driekwart naar minder dan twee derde. De zwemwaterkwaliteit van binnenwateren is goed: bijna driekwart heeft de kwalificatie 'uitstekend'. Van de Nederlanders ervaart 13,8 procent problemen met vuil en verontreiniging of andere milieuproblemen in de naaste omgeving. De middellangetermijntrends zijn stabiel.

Bij dit toch vrij neutrale beeld over de trends bij het thema milieu in het 'hier en nu' past de kanttekening dat het beeld vanuit het 'later'-perspectief van brede welvaart minder florissant is. Indicatoren die zijn gerelateerd aan het milieu in het dashboard bij het thema Natuurlijk kapitaal (brede welvaart 'later') wijzen nadrukkelijk op een afname van de brede welvaart, net als de biodiversiteitsindicatoren in het dashboard van SDG 15 Leven op het land.

Verdeling brede welvaart ‘hier en nu’

De brede welvaart ‘hier en nu’ ontwikkelt zich vrij positief in Nederland. De trends zijn over het algemeen stabiel of laten zelfs een stijgende welvaart zien, en Nederland neemt voor veel van de indicatoren een hoge positie in op de EU-ranglijst. Achter deze algemene, nationale cijfers kunnen echter belangrijke verschillen schuilgaan.

Om daar inzicht in te krijgen is gekeken naar de verdeling van de welvaart over verschillende bevolkingsgroepen. Dit is gedaan door voor 13 brede welvaartsindicatoren te kijken hoe de verdeling over groepen is, waarbij groepen worden samengesteld op basis van geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en herkomst/geboorteland. Daarnaast kijken we op individueel niveau of en in welke mate stapeling van gunstige en ongunstige brede welvaartsaspecten optreedt bij personen uit die groepen. Uit deze analyses blijkt dat de brede welvaart in Nederland niet gelijk verdeeld is.

Verdeling van brede welvaart in meest recente jaar en ontwikkeling ten opzichte van 2019

De bolletjes geven per indicatoren aan waar bevolkingsgroepen een significant hogere (groen) of lagere (rood) welvaart hebben dan het nationaal gemiddelde (grijs). De ruitjes geven aan of het cijfer van een bevolkingsgroep zich sinds 2019 bij een indicator gunstiger (groen) of ongunstiger (rood) heeft ontwikkeld dan het nationale gemiddelde.

Vooral naar onderwijsniveau, naar herkomst/geboorteland en in iets mindere mate naar leeftijd zijn er veel verschillen. Laag en middelbaar opgeleiden hebben een lagere brede welvaart dan hoogopgeleiden. Mensen die zelf, of waarvan de ouder(s), geboren zijn buiten Nederland hebben een lagere brede welvaart dan mensen die zelf in Nederland zijn geboren èn waarvan de ouders dat ook zijn. Verder is de brede welvaart van mensen tussen de 25 en 35 jaar ondergemiddeld, terwijl het 45 tot 65-jarigen juist relatief goed gaat. Tussen mannen en vrouwen is er weinig verschil.
Op individueel niveau stapelen gunstige uitkomsten en ongunstige brede welvaartsaspecten zich soms op. Bij hoogopgeleiden stapelen gunstige uitkomsten veel vaker dan bij laagopgeleiden, bij laagopgeleiden stapelen ongunstige uitkomsten juist vaak. Ook naar herkomst/geboorteland en naar leeftijd zijn er behoorlijke verschillen in stapeling.

Ten opzichte van 2019 is de verdeling van de brede welvaart, op basis van de 13 indicatoren, in grote lijnen niet veranderd. Wel zijn de jongere leeftijdsgroepen er relatief iets op achteruitgegaan, evenals de middelbaar opgeleiden. Aan de andere kant gingen 65 tot 75-jarigen en mensen die zelf in Nederland zijn geboren, maar met tenminste één ouder die buiten Europa is geboren, er juist vrij vaak op vooruit. Daarbij valt op te merken dat die laatste groep ondanks die positieve ontwikkelingen nog steeds veel ongunstige uitkomsten heeft.

Op individueel niveau zijn er ten opzichte van 2019 minder mensen met stapeling van gunstige of ongunstige uitkomsten. De middengroep is gegroeid. Bij jongeren tot 35 jaar nam het aandeel met stapeling van gunstige uitkomsten fors af. Ook bij mensen die zelf in Nederland geboren zijn met tenminste één ouder die buiten Europa geboren werd, is beduidend minder stapeling van gunstige uitkomsten, wat opvallend is omdat bij deze mensen op groepsniveau dus juist wat relatief gunstige ontwikkelingen te zien zijn.

Stapeling, 2022

Percentage van iedere bevolkingsgroep dat aan de bovenkant, in het midden of aan de onderkant van de verdeling van de brede welvaart zit.

Geslacht

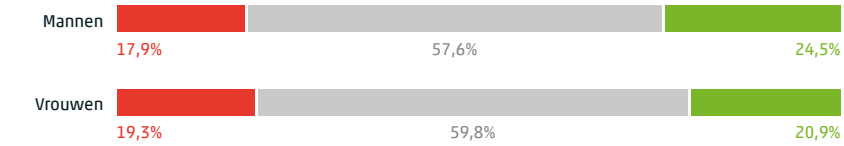

Leeftijd

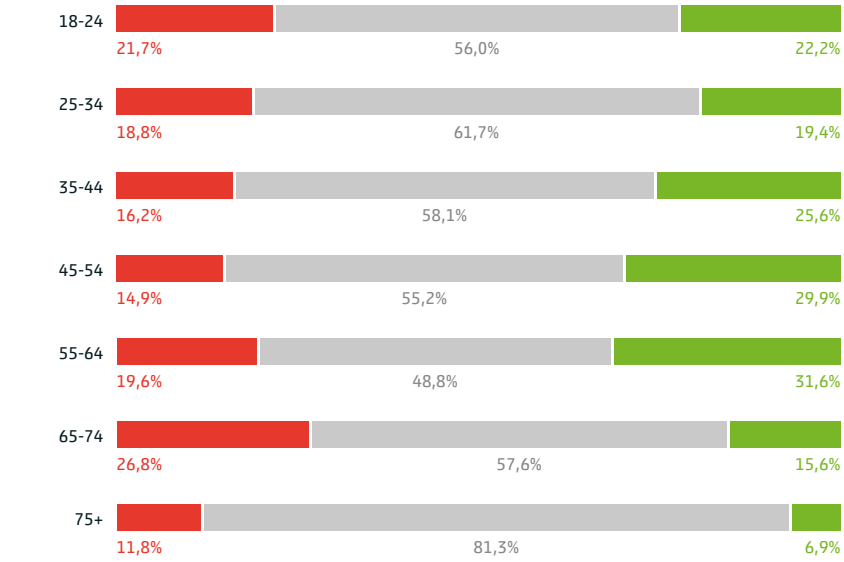

Hoogst behaald onderwijsniveau

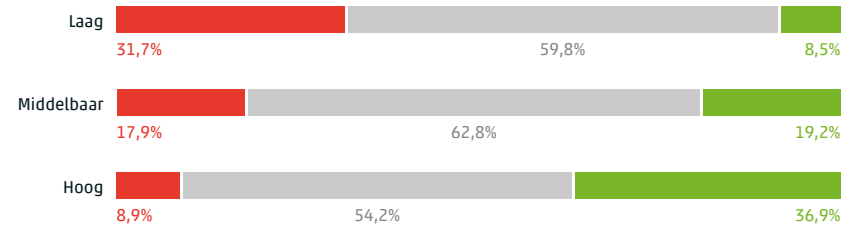

Geboorteland en herkomst

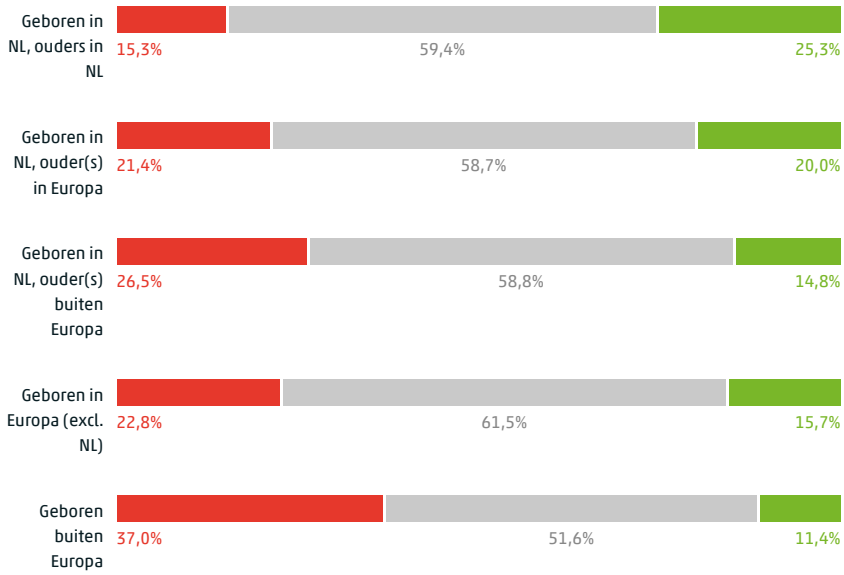

Schokbestendigheid en brede welvaart 'hier en nu'

De laatste jaren is de samenleving geconfronteerd met een aantal hevige schokken, zoals de coronapandemie, de oorlog in Oekraïne en de snel gestegen kosten van levensonderhoud. Daarom is bijzondere aandacht besteed aan de vraag in hoeverre er kwetsbare groepen in Nederland zijn die extra gevoelig zouden kunnen zijn voor dergelijke schokken. Hoe staat het met de schokbestendigheid van de brede welvaart 'hier en nu'? De overheid neemt overigens maatregelen om de gevolgen van deze schokken voor kwetsbare groepen en bedrijven te temperen. Coronasteun voor bedrijven en maatregelen om gezinnen, bedrijven en instellingen door de energiecrisis heen te helpen drukten de afgelopen jaren zwaar op de begroting.

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, gebruiken we indicatoren voor het levensonderhoud van huishoudens en de omvang van kwetsbare groepen. Het thema 'levensonderhoud van huishoudens' meet in hoeverre huishoudens gemiddeld genomen de middelen hebben om een eventuele schok op te vangen. Hiervoor nemen we het mediaan vermogen, het spaargeld bij banken in Nederland, de mate waarin mensen regie ervaren over het eigen leven, de ervaring van de eigen gezondheid en de brutoarbeidsparticipatie. In het thema 'omvang van kwetsbare groepen' kijken we specifiek naar bepaalde kwetsbare groepen die in het geval van een schok als eerste de gevolgen ondervinden. Deze groepen zijn laagopgeleiden, werklozen, zzp-ers met armoederisico, mensen met een laag inkomen en gering vermogen, en mensen met langdurige beperkingen door gezondheidsproblemen.

Het beeld is tamelijk positief: bij acht van de tien indicatoren laten de trends (gebaseerd op beschikbare datapunten in de periode 2015-2022) een stijging van de brede welvaart zien. De andere twee indicatoren (ervaren regie over het eigen leven en de ervaren gezondheid) wijzen op een stabiele brede welvaart. Dit wijst er op dat de uitgangspositie van huishoudens om een eventuele schok het hoofd te bieden en in hun levensonderhoud te voorzien, trendmatig verbetert. Bovendien staat Nederland bij vijf van de zes indicatoren waarvoor internationaal kan worden vergeleken hoog op de EU-ranglijst. Alleen bij de omvang van de laagopgeleide bevolking is er een positie in de middengroep.

Ook in het meest recente jaar is de schokbestendigheid van de brede welvaart 'hier en nu' soms nog verbeterd. Zo nam het spaargeld van huishoudens bij Nederlandse banken van 2021 op 2022 toe met 4,9 procent, en daalde het aandeel van de laagopgeleide bevolking met 0,4 procentpunt. Het percentage van de bevolking dat de eigen gezondheid als (zeer) goed ervaart liep daarentegen wel terug ten opzichte van een jaar eerder (-3,3 procentpunt).

Dat de omvang van de onderscheiden kwetsbare groepen trendmatig afneemt is op zich positief, maar het laat onverlet dat de grootte van deze groepen nog altijd problematisch kan zijn. Uit de vragen naar houdingen en verwachtingen voor de komende 12 maanden in het consumentenconjunctuuronderzoek komt naar voren dat de groep consumenten die denkt dat de eigen financiële situatie slechter wordt in 2022 17 procentpunt groter was dan in 2021. De groep die zegt spaargelden aan te spreken is met 5 procentpunt toegenomen, en de groep die denkt geld opzij te kunnen leggen nam met 8 procent af ten opzichte van 2021.

Regionale verdeling van brede welvaart 'hier en nu'

Ten slotte kunnen we kijken hoe de brede welvaart 'hier en nu' zich regionaal heeft ontwikkeld. Het CBS meet sinds 2020 de brede welvaart op regionaal niveau. De regionale Monitor Brede Welvaart wordt gemaakt in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In deze monitor worden 42 indicatoren gebruikt om de brede welvaart 'hier en nu' en 'later' in kaart te brengen voor gemeenten, provincies en COROP-gebieden. Samen geven deze indicatoren een breed beeld van de staat en ontwikkeling van de regionale kwaliteit van leven.

Regionaal ontwikkelt de brede welvaart 'hier en nu' zich op veel onderdelen positief. De meeste indicatoren zijn in de laatste acht jaar trendmatig verbeterd of stabiel gebleven. Op veel plaatsen in Nederland waren er positieve ontwikkelingen bij de thema's materiële welvaart, arbeid en vrije tijd, en veiligheid. Bij het thema wonen nam de tevredenheid in veel gemeenten af, vooral doordat de afstand tot voorzieningen toeneemt. Ook de hoeveelheid natuurgebied per inwoner neemt op veel plaatsen af. Wel gunstig is dat op veel plaatsen de afstand tot openbaar groen kleiner wordt, en dat de uitgestoten hoeveelheden fijnstof en broeikasgassen afnemen.

In de Randstad gaat hoge brede welvaart 'hier en nu' samen met lage brede welvaart 'later'. Hoe meer verstedelijkt een gemeente is, des te groter is het aantal indicatoren waarbij de gemeente onderaan de ranglijst van de brede welvaart staat, zowel voor 'hier en nu' als 'later'. Gemeentes in Groningen staan relatief het vaakst onderaan de ranglijst van de brede welvaart 'hier en nu', net als gemeentes in Flevoland, Limburg en Drenthe. Gemeentes met een relatief lage brede welvaart 'later' zijn vooral te vinden in Zuid-Holland en Noord-Holland.

Indicatoren bovenaan de ranglijst brede welvaart 'hier en nu'

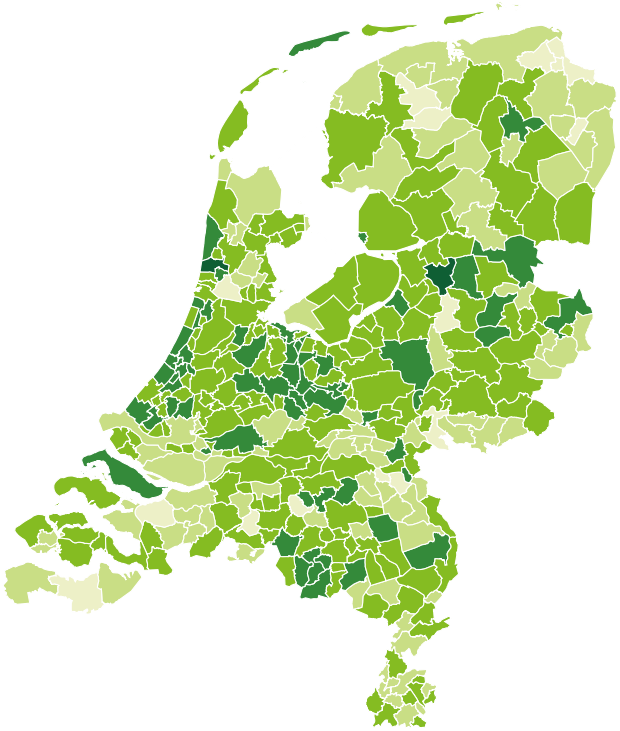

Minder dan 2 (indicatoren)
2 tot 5 (indicatoren)
5 tot 10 (indicatoren)
10 tot 15 (indicatoren)
15 of meer (indicatoren)

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2022
De kaart toont het aantal indicatoren waarvoor een gemeente behoort tot het bovenste kwart van de ranglijst van gemeenten

Download CSV

Toon tabel

Indicatoren onderaan de ranglijst brede welvaart 'hier en nu'

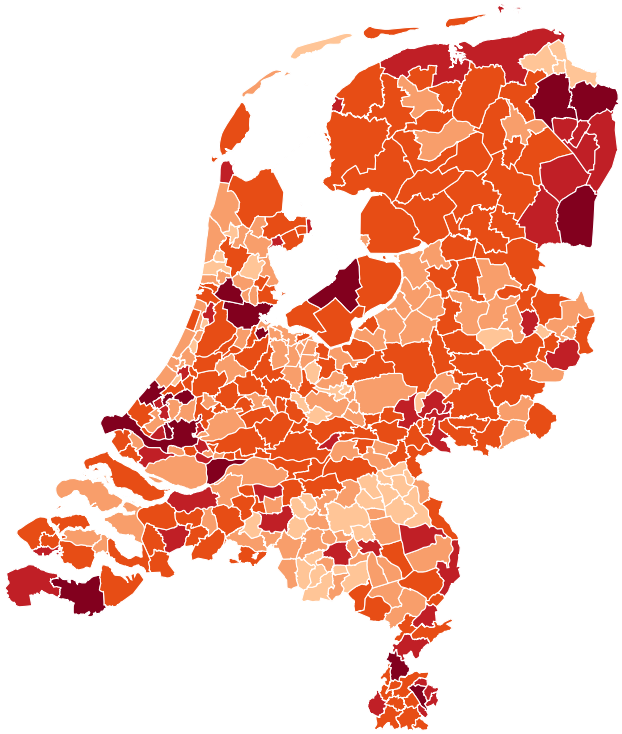

Minder dan 2 (indicatoren)
2 tot 5 (indicatoren)
5 tot 10 (indicatoren)
10 tot 15 (indicatoren)
15 of meer (indicatoren)

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2022
De kaart toont het aantal indicatoren waarvoor een gemeente behoort tot het onderste kwart van de ranglijst van gemeenten

Download CSV

Toon tabel

Later

Brede welvaart 'later' gaat over de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om een zelfde niveau van brede welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie. Er zijn economische, natuurlijke, menselijke en sociale hulpbronnen. Ze worden ook wel 'kapitalen' genoemd.

Hoe houdbaar de huidige brede welvaart is op de langere termijn, is één van de vragen die in de monitor centraal staat. De voortdurende claim op uitputbare grond- en hulpstoffen legt druk op de beschikbaarheid van kapitalen voor toekomstige generaties. Voor ieder van de vier kapitalen uit het 'later- dashboard, wordt in detail gekeken naar de trendmatige ontwikkeling van de brede welvaart (gebaseerd op beschikbare data over de periode 2015-2022) en de positie van Nederland binnen de EU-27. We bespreken vooral de indicatoren in het dashboard met een groene (toename van de brede welvaart) of rode (afname van de brede welvaart) pijl, en plaatsen de ontwikkelingen in de bredere context van indicatoren uit de SDG-agenda.
De samenleving staat voor grote maatschappelijke vraagstukken die de brede welvaart 'later' raken, denk aan de klimaat- en energietransitie. Hieraan hangt een prijskaartje. Deze uitgaven vormen niet alleen een kostenpost, het zijn ook wezenlijke investeringen in de brede welvaart van de huidige en latere generaties.

Uitleg dashboard, kleuren en noten

Brede-welvaarttrends en SDG's(BWT): later

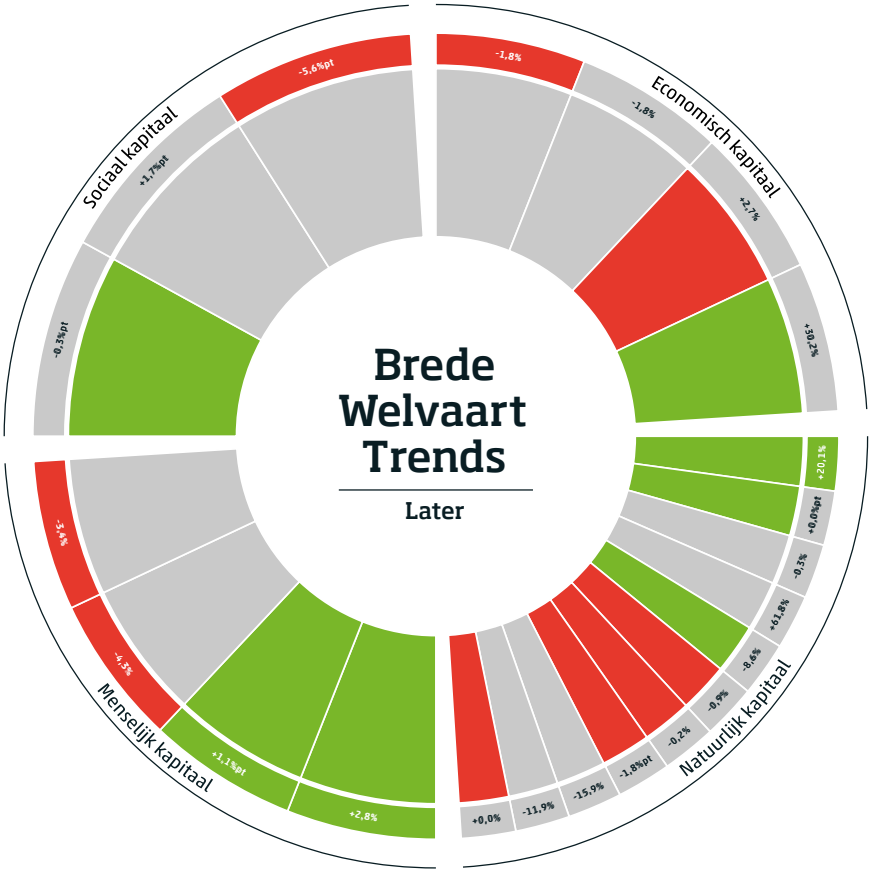

Legenda

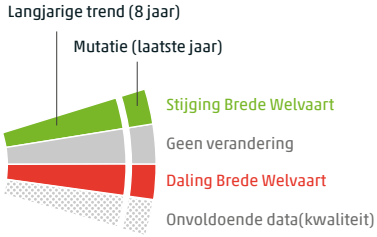

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

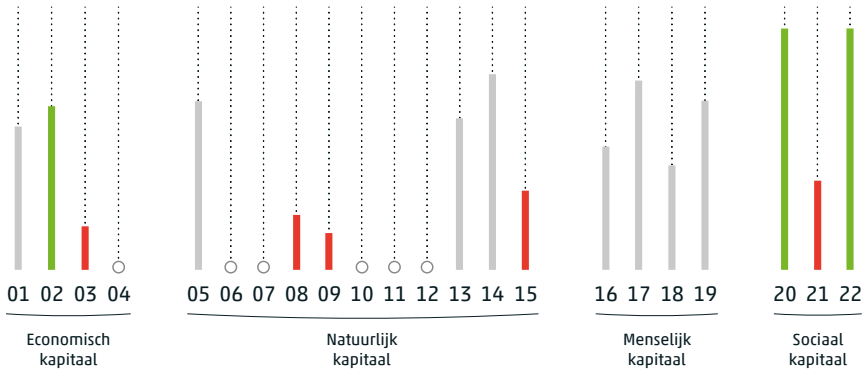

01 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad / 02 Kenniskapitaalgoederenvoorraad / 03 Gemiddelde schuld per huishouden / 04 Mediaan vermogen van huishoudens / 05 Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit / 06 Beheerde landnatuur in NNN / 07 Groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw / 08 Fosforoverschot / 09 Stikstofoverschot / 10 Fauna van het land / 11 Fauna van zoetwater en moeras / 12 Oppervlaktewater van goede chemische kwaliteit / 13 Onttrekking grondwater / 14 Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$) / 15 Cumulatieve CO_2-emissies / 16 Gewerkte uren / 17 Hoogopgeleide bevolking / 18 Gezonde levensverwachting vrouwen / 19 Gezonde levensverwachting mannen / 20 Vertrouwen in andere mensen / 21 Discriminatiegevoelens / 22 Vertrouwen in instituties

Brede welvaart 'later'

Economisch kapitaal

€ 149 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2021

6e van 12 in EU in 2021

Fysieke kapitaalgoederenvoorraad

€ 10,90 per gewerkt uur (prijzen 2015) in 2021

2e van 12 in EU in 2021

Kenniskapitaalgoederenvoorraad

€ 105 602 per huishouden (lopende prijzen) in 2021 ↑

22e van 24 in EU in 2021

Gemiddelde schuld per huishouden

€ 87 300 per huishouden (prijzen 2021) in 2021 ↑

Mediaan vermogen van huishoudens

Natuurlijk kapitaal

1 551,1 megawatt elektrisch vermogen per miljoen inwoners in 2022 ↑

8e van 27 in EU in 2021

Opgesteld vermogen hernieuwbare elektriciteit

20,7% van het totale landoppervlak in 2021 ↑

Beheerde landnatuur in NNN

904,4 m^2 groen- en zoetwatergebied per inwoner in 2021

Groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw [D]

3 kilogram fosfor per hectare cultuurgrond in 2022

15e van 16 in EU in 2019

Fosforoverschot [A]

146 kilogram stikstof per hectare cultuurgrond in 2022 ↓

16e van 16 in EU in 2019

Stikstofoverschot [A]

90 index (trend 1995=100) in 2021 ↓

Fauna van het land

129 index (trend 1995=100) in 2021 ↓

Fauna van zoetwater en moeras

1,4% van het oppervlaktewater voldoet aan de norm in 2022 ↓

Oppervlaktewater van goede chemische kwaliteit

56 m^3 per inwoner in 2021

9e van 17 in EU in 2020

Onttrekking grondwater

10,4 microgram $PM_{2,5}$ per m^3 in 2019

8e van 26 in EU in 2019

Stedelijke blootstelling aan fijnstof ($PM_{2,5}$)

7,7 ton CO_2 per inwoner sinds 1860 in 2022 ↑

13e van 16 in EU in 2020

Cumulatieve CO_2-emissies [A]

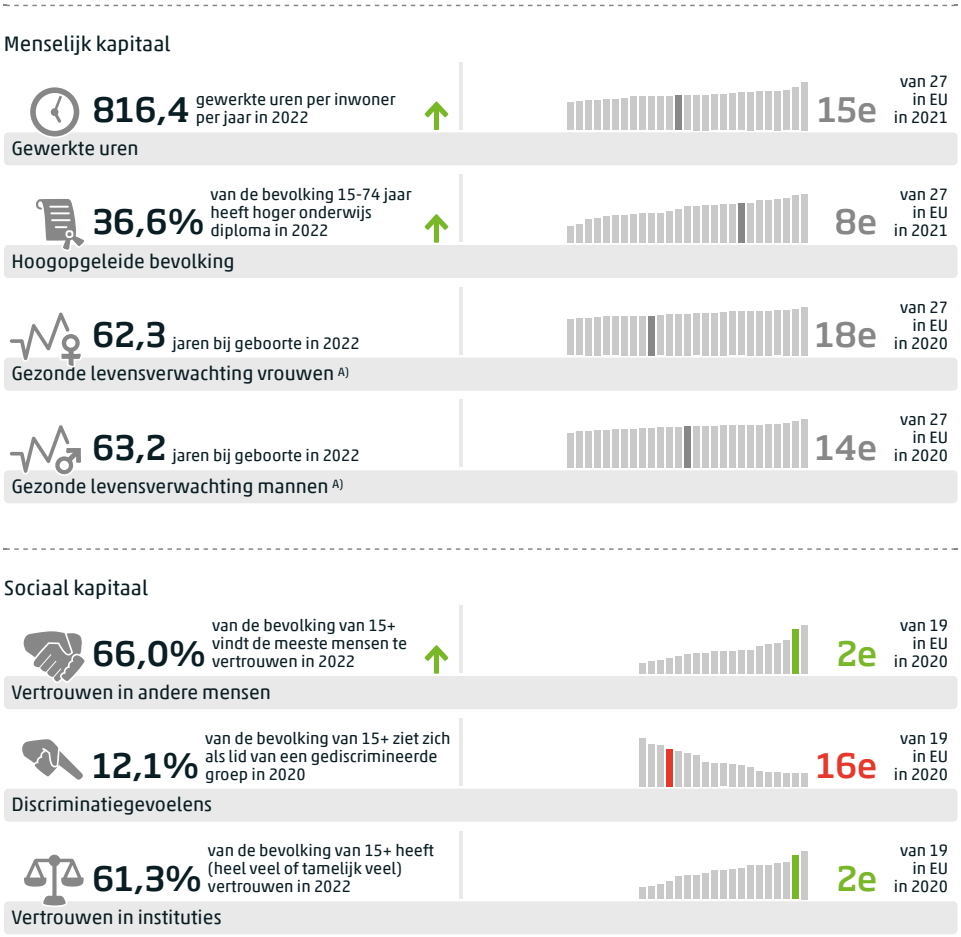

Economisch kapitaal

Fysiek en kenniskapitaal stabiel, hoge schuldenlast bij huishoudens

Economisch kapitaal omvat de machines en werktuigen, de ICT, het kenniskapitaal en de infrastructuur die nodig zijn voor het opbouwen van materiële welvaart en het genereren van economische groei. De indicatoren voor de fysieke en de kenniskapitaalgoederenvoorraad hebben allebei een neutrale middellangetermijntrend. Nederland staat bij de kenniskapitaalgoederenvoorraad in de bovenste groep van de twaalf EU-landen waarvoor al cijfers over 2021 beschikbaar zijn, en bij de voorraad fysiek kapitaal in de middengroep. Verder wordt bij economisch kapitaal gekeken naar vermogens en schulden van huishoudens. Schuld wordt daarbij gezien als negatief kapitaal. Hiertegenover staan bezittingen. Nederlandse huishoudens hadden in 2021 gemiddeld bijna 106 duizend euro aan schuld. De trend is stijgend (rood) en Nederland staat hiermee onderin de EU-ranglijst (22e van 24 gemeten landen in 2021). Onder invloed van de stijgende huizenprijzen van de laatste jaren is echter ook hun mediaan vermogen trendmatig toegenomen.

In aanvulling hierop laten cijfers voor SDG 9.2 Duurzame bedrijvigheid en SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie, zien dat Nederlandse producenten relatief efficiënt omgaan met grondstoffen. Binnen de EU is Nederland zelfs koploper als het gaat om grondstoffenproductiviteit en binnenlands materialenverbruik. Ook de arbeidsproductiviteit (bruto toegevoegde waarde per gewerkt uur) is in Nederland met zijn hoogontwikkelde kenniseconomie relatief hoog vergeleken met andere EU-landen. SDG 9.3 Kennis en innovatie laat zien dat Nederland voor een groot aantal innovatie-indicatoren gunstige trends en een positie in de kop- of middengroep van de EU-ranglijst heeft.

SDG 10.2 Financiële houdbaarheid bevat meer indicatoren met betrekking tot de schulden en bezittingen binnen het economisch kapitaal. Allereerst is er de schuld van de overheid.

Deze neemt weliswaar toe, maar het bruto binnenlands product groeit - mede als gevolg van de inflatie - harder. Eind 2022 lag de schuld op 51,0 procent van het bbp. Dit is 1,5 procentpunt lager dan eind 2021. De trend is dalend. Het aandeel ligt ver onder de formele Europese norm van maximaal 60 procent van het bbp. Tijdens de coronacrisis, aan het eind van het derde kwartaal van 2020, bereikte de schuldquote een top van 55,3 procent. Steunbetalingen lieten de uitgaven fors oplopen terwijl de inkomsten van de overheid achterbleven. Daarna veerde de economie weer op, en inmiddels nadert de schuldquote de laagste stand sinds de kredietcrisis (eind 2019, 48,5 procent).

Verder is er de financiële positie van huishoudens. Behalve de gemiddelde totaalschuld van de huishoudens, stijgt ook de gemiddelde hypotheekschuld van huishoudens trendmatig. Vanuit het perspectief van houdbaarheid van brede welvaart op de lange termijn is dit ongunstig, waardoor beide trends rood kleuren. Tegenover schulden van huishoudens staan financiële bezittingen als chartaal geld en deposito's, en hun niet-financiële bezittingen, zoals een woning. Het mediaan vermogen van huishoudens heeft een stijgende trend, vooral doordat koopwoningen de laatste jaren veel meer waard werden. Hun spaartegoeden nemen ook trendmatig toe. Dit is positief voor brede welvaart op langere termijn. Hier zijn de trends dan ook groen, net als bij de verhouding tussen de hypotheekschuld en de waarde van het onderpand bij huiseigenaren onder de 35 jaar. Overigens is niet iedere vorm van vermogen direct door de huishoudens aan te spreken in moeilijke tijden.

Natuurlijk kapitaal

Meer hernieuwbare energie, staat biodiversiteit en ecosystemen blijft zorgelijk

Energieverbruik en klimaatverandering

Het in Nederland opgestelde vermogen voor hernieuwbare elektriciteit is in de trendperiode van deze monitor (2015-2022) fors toegenomen: van 292 megawatt per miljoen inwoners in 2015 naar 1 551 megawatt in 2022. Deze stijging is onder meer het gevolg van uitbreiding met windmolenparken op land en voor de kust, maar ook het elektrisch vermogen van installaties om zonnestroom op te wekken groeide aanzienlijk. Met een achtste positie van 27 EU-landen bezette Nederland in 2021 een middenpositie binnen de EU. Nederland heeft een flinke sprong gemaakt: in 2019 behoorde ons land nog tot de achterhoede. Uit SDG 7 Betaalbare en duurzame energie blijkt dat de investeringen in hernieuwbare energie en besparingen trendmatig toenemen, net als de werkgelegenheid in de duurzame energiesector. Het totale energieverbruik, omgerekend in kg olie-equivalenten per inwoner, heeft een dalende trend, maar is naar Europese maatstaven wel hoog (23e van de EU-27 in 2021). Energie wordt steeds efficiënter benut, getuige de dalende trend bij de energie-intensiteit van de economie. Het aandeel van hernieuwbare energie in het totale energieverbruik stijgt, al houdt Nederland binnen de EU een positie in de achterhoede.

Tot het natuurlijk kapitaal behoren ook de minerale reserves. Omdat de huidige energievoorziening nog altijd grotendeels afhankelijk is van de verbranding van fossiele brandstoffen, moeten er voldoende reserves en voorraden zijn. SDG 7 Betaalbare en duurzame energie laat zien dat de Nederlandse reserves aan aardolie en aardgas verder teruglopen. Dit levert een rode trend op: dit wordt gezien als een verslechtering van de uitgangspositie voor latere generaties.

Ook wat broeikasgasemissies betreft kleurt het natuurlijk kapitaal in het 'later'-dashboard rood. De cumulatieve CO_2-emissies, een indicatie van het Nederlandse aandeel in de wereldwijde historische CO_2-uitstoot, stijgen door. De hoeveelheid opgebouwde CO2-emissies stijgt gestaag, omdat per inwoner nu meer wordt uitgestoten dan in het verleden. In aanvulling hierop laat SDG 13 Klimaatactie wel zien dat de broeikasgasuitstoot per inwoner recentelijk is afgenomen, naar 8,6 ton CO_2-equivalenten in 2022. Deze daling is positief vanuit het oogpunt van brede welvaart, maar vergeleken met andere EU-landen is de uitstoot nog altijd hoog (22e positie van 27 landen in 2020).

In 2022 was de broeikasgasuitstoot 31,6 procent lager dan in 1990, zo blijkt uit de eerste berekeningen van het CBS en RIVM/Emissieregistratie. De reductie is al bijna zeven procentpunt groter dan de Urgenda-doelstelling voor de periode tussen 1990-2020. Deze doelstelling is gebaseerd op IPCC-cijfers. Het CBS berekent de uitstoot echter ook volgens andere concepten en definities: als emissies door de Nederlandse economie (conform de zogeheten Milieurekeningen) en als broeikasgasvoetafdruk. Deze emissiecijfers komen hoger uit dan de IPCC-uitstoot onder andere omdat het verbranden van biomassa en de uitstoot door de Nederlandse lucht- en zeevaart hier volledig worden meegeteld. De trend is evenwel dezelfde.

Kwaliteit van bodem, water en lucht

Wat de kwaliteit van bodem, water en lucht betreft, laat het 'later' dashboard een minder rooskleurig beeld zien. De beschikbaarheid en kwaliteit van water staan onder druk. Het percentage oppervlaktewater van goede chemische kwaliteit heeft een dalende trend. Bij zowel het fosfor- als het stikstofoverschot zijn slechts voor circa de helft van de EU-landen data beschikbaar, maar daar behoort Nederland tot de Europese achterhoede. Positief is wel dat het stikstofoverschot een dalende middellangetermijntrend (2015-2022) heeft.

SDG 6 Schoon water en sanitair laat in aanvulling op deze natuurlijk-kapitaalindicatoren trendomslagen zien: bij het zuiveringsrendement van fosfor en stikstof in stedelijk afvalwater, en bij de onttrekking van zoet oppervlaktewater. De voorheen groene trends zijn nu stabiel.

Uit het dashboard bij SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie blijkt verder dat de grondstoffenproductiviteit (euro's bbp per kilo materiaalverbruik) nog stijgt. Met deze indicator staat Nederland bovendien in de Europese voorhoede. Met het percentage recycling van gemeentelijk afval behoort Nederland eveneens tot de koplopers in de EU. Bij recycling van bedrijfsafval is de trend echter dalend (rood).

SDG 11.2 Leefomgeving richt zich op het verduurzamen van de lokale leefomgeving. De emissies van verzurende stoffen (zwaveloxiden, stikstofoxiden en ammonia) dalen, de trend bij deze indicator voor luchtkwaliteit staat op groen.

Nederland heeft zich gecommitteerd aan het behalen van de internationale duurzaamheidsdoelen voor 2030, de SDG's, maar streeft op nationaal niveau ook naar het volledig circulair maken van de economie (in 2050). Door kringlopen te dichten kunnen zowel de hoeveelheden afval als de emissies van vervuilende stoffen beperkt worden. Circulaire economie raakt vele doelen uit de SDG-agenda en er zijn veel ministeries bij betrokken. Het CBS heeft in het kader van het werk aan de monitor onderzocht wat de relatie is tussen circulaire economie en de SDG's, en hoe deze agenda's elkaar beïnvloeden.

De productiefactor land speelt een cruciale rol, zowel bij circulaire economie als bij SDG's. Hierbij kan worden gedacht aan: productiebossen voor biomassa, grond voor kringlooplandbouw en ruimte voor woningen. In Nederland is ruimte schaars: land kan meestal maar voor één doel worden gebruikt. Dit pleit er eens temeer voor om de doelen van de SDG's en van circulaire economie niet afzonderlijk te benaderen. Het gebruik maken van synergieën kan eraan bijdragen dat de beschikbare ruimte in Nederland optimaal benut wordt.

Staat van natuur en ecosystemen

De staat van de natuur en ecosystemen blijft zorgelijk. Bij Natuurlijk kapitaal wordt deze stand afgemeten aan de stand van fauna van het land en fauna van zoet water en moeras. Beide biodiversiteitsindicatoren hebben een dalende trend. Ook andere biodiversiteitsindicatoren, te weten vogels in de stad in SDG 11.2 Leefomgeving, en de Rode Lijst Indicator en boerenlandvogels uit SDG 15 Leven op het land, dalen trendmatig. De trends kleuren rood.

Een lichtpuntje is de stijgende trend bij de score op de Clean Water Index in SDG 14 Leven in het water. Daarbij moet worden aangetekend dat Nederland hier in 2022 met een 19e positie van 22 landen in de achterhoede van de EU verkeerde. Het areaal beheerde natuur in het Natuur Netwerk Nederland (NNN) groeit gestaag. Het areaal 'groen-blauwe' ruimte, exclusief reguliere landbouw, is op zich ook licht toegenomen. In het kader van de monitor wordt deze indicator echter berekend per inwoner en zo bezien is de trend neutraal.

Het Planbureau voor de Leefomgeving schetst in de Ruimtelijke Verkenning 2023 vier mogelijke scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050. Ruimte in Nederland is schaars en de claims zijn groot, met taakstellingen voor de bouw van bijna een miljoen woningen, voor klimaatadaptatie en klimaatmitigerende maatregelen, en voor infrastructuur en meer natuur. Deze belangen botsen. De te maken keuzes zullen onze leefomgeving in de toekomst ingrijpend veranderen. Nederland moet daarbij voldoen aan wet- en regelgeving over de bescherming van natuur en biodiversiteit. Het Adviescollege Stikstofproblematiek gaf in de titel van het eindadvies over een structurele aanpak van stikstof op lange termijn al mee: 'Niet alles kan overal'. Dit eindadvies stelt dat ingrijpende maatregelen nodig zijn om de natuur genoeg te laten herstellen en aan de Europese regels voor natuurbescherming te voldoen.

Het CBS legt in de Natuurlijk kapitaalrekeningen relaties tussen brede welvaart en het gebruik van de ruimte in Nederland. Daarbij zijn het huidige fysieke ruimtegebruik en de veranderingen van de laatste jaren in kaart gebracht. De Natuurlijk kapitaalrekeningen laten onder meer zien waar, en hoeveel, landbouwgrond is omgezet naar andere ecosysteemtypen. In Nederland is tussen 2013 en 2021 per saldo bijna 1,5 procent van de agrarische ecosysteemtypen overgegaan naar een ander ecosysteemtype. Het ging om 276 vierkante kilometers, die hoofdzakelijk werden omgezet in bebouwd gebied en infrastructuur, en in mindere mate in natuur.

Menselijk kapitaal

Meer gewerkte uren, vaker hoogopgeleid

Menselijk kapitaal heeft niet alleen een economische, maar ook een sociaal-maatschappelijke betekenis: de verdeling van de brede welvaart onder verschillende groepen wordt bijvoorbeeld sterk bepaald door het onderwijsniveau. Het thema menselijk kapitaal in het 'later' dashboard kijkt naar hoe de mens vanuit een economisch oogpunt kan bijdragen aan de welvaart. Het menselijk kapitaal heeft daarbij drie componenten, waaronder de omvang van de geleverde arbeid. Het aantal uren dat een inwoner gemiddeld in een jaar werkt stijgt trendmatig, wat wijst op een toenemende brede welvaart. Daarnaast wordt in de monitor ook gekeken naar opleidingsniveau, vaardigheden en gezondheid. Bijna 37 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar heeft hoger onderwijs afgerond en dit aandeel neemt toe. De levensverwachting geeft een indicatie van hoe oud mensen worden, uitgaande van de huidige kansen op sterfte. Maar daarnaast is ook de kwaliteit van leven van belang. Door gegevens over gezondheid te combineren met de gegevens over sterfte kan de gezonde levensverwachting bepaald worden, waarmee een kwalitatief element wordt toegevoegd aan de 'gewone' levensverwachting. In de monitor is hiervoor de levensverwachting (bij geboorte) in als goed ervaren gezondheid gebruikt. Een jongen geboren in 2022 zal naar verwachting gemiddeld 63,2 jaren in goede gezondheid leven, een meisje net wat minder lang (62,3 jaar). Hier zijn de trends stabiel.

De kwantiteit en kwaliteit van arbeid, waaronder de gezonde levensverwachting, zijn niet alleen relevant voor brede welvaart 'later', maar uiteraard ook voor de huidige brede welvaart. Menselijk kapitaal omvat dan ook een aantal aspecten die al aan bod kwamen bij brede welvaart 'hier en nu'. Verder zijn er raakvlakken met SDG 3 Goede gezondheid en welzijn, SDG 4 Kwaliteitsonderwijs, en SDG 8.2 Arbeid en vrije tijd.

Sociaal kapitaal

Vertrouwen in andere mensen relatief hoog, vertrouwen in instituties varieert sterk

Het sociaal kapitaal weerspiegelt de kwaliteit van sociale verbanden in de samenleving: meedoen in de maatschappij en contacten met andere mensen. Dit wordt gemeten door te vragen hoeveel vertrouwen mensen hebben in andere mensen en in belangrijke instituties zoals politie, rechters en de Tweede Kamer.

Sociaal kapitaal is ook een belangrijke component van het thema samenleving van brede welvaart 'hier en nu'. Daar zagen we al een zekere spanning in de uitruil tussen werk en vrije tijd. Zowel sociale contacten met familie, vrienden of buren, als de omvang van het georganiseerd vrijwilligerswerk, dalen trendmatig in de periode 2015–2022. Minder contact met anderen en minder vrijwilligerswerk zijn op langere termijn ongunstig voor de hechtheid van de samenleving en de betrokkenheid bij elkaar van mensen. Nederland heeft bij beide indicatoren overigens wel een hoge positie binnen de EU.

Ondanks de genoemde daling neemt het vertrouwen van mensen in elkaar toe. Twee derde van de bevolking vindt de meeste mensen te vertrouwen, vergeleken met andere EU-landen een zeer groot deel. Ook het vertrouwen in instituties - Tweede Kamer, politie en rechters - is, volgens de uitkomsten van de European Social Survey voor 2020, vergeleken met andere EU-landen zeer groot. Deze vertrouwensindicator had voorheen eveneens een stijgende trend, maar er heeft een trendomslag plaatsgevonden. Na een top in 2020 (69,5 procent) volgde in 2021 en 2022 een afname naar respectievelijk 66,9 en 61,3 procent. In 2022 hadden Nederlanders minder vertrouwen in politie, rechters en de Tweede Kamer dan in 2021. De achteruitgang was het grootst bij het vertrouwen in de Tweede Kamer. Dit liep terug met 11,9 procentpunt, naar 30,4 procent.

De literatuur over sociaal kapitaal benadrukt verder dat naast het vertrouwen van mensen onderling ook het vertrouwen tussen verschillende groepen in de samenleving belangrijk is. De monitor meet dit aan de hand van de indicator over discriminatiegevoelens. Deze beschrijft in hoeverre mensen vinden dat ze bij een groep horen die zegt niet volledig in de maatschappij mee te kunnen doen of niet helemaal te worden geaccepteerd. In 2020 rekende 12,1 procent van de bevolking van 15 jaar en ouder zich tot een gediscrimineerde groep. Nederland scoort hiermee relatief ongunstig binnen de EU.

Schokbestendigheid en brede welvaart 'later'

Onze brede welvaart 'later' hangt niet alleen af van de hulpbronnen die wij aan volgende generaties nalaten. De samenleving moet ook bestand zijn tegen eventuele externe schokken die de maatschappij kunnen ontwrichten. De monitor meet ook de schokbestendigheid van specifieke systemen die voor de brede welvaart als geheel of voor bepaalde SDG's van kritiek belang zijn. Kritieke systemen zijn systemen waarvan de uitval kan leiden tot de uitval van andere systemen (systeemfalen), die essentieel zijn voor het functioneren van de drie grote systemen (biosfeer, samenleving, economie), of die een essentiële maatschappelijke functie vervullen die niet mag falen.

Zijn de grote systemen die onze brede welvaart mogelijk maken - biosfeer, samenleving, economie - robuust genoeg om grote (externe) schokken op te vangen? Essentieel voor de schokbestendigheid van biosfeer, samenleving en economie zijn respectievelijk ecosystemen, sociale relaties, en bedrijfsleven. Deze drie grote systemen zijn over het geheel genomen robuust. Bij vijf van de 13 indicatoren in het dashboard schokbestendigheid die zijn gerelateerd aan brede welvaart 'later', stijgt de welvaart trendmatig; zeven indicatoren hebben een stabiele trend, en één indicator kleurt rood.

Het hoge percentage van de landnatuur dat kampt met overschrijding van de stikstofgrens, laat zien dat de robuustheid van de biosfeer onder druk staat. Kwetsbare plantensoorten verdwijnen wanneer de depositie het kritische niveau voor deze planten overschrijdt. Hoe hoger de overschrijding en hoe langer deze duurt, hoe groter de effecten. Vooral voedselarme ecosystemen zijn gevoelig voor stikstofemissies.

De indicatoren met betrekking tot robuustheid van de samenleving laten een wisselend beeld zien. Sociale cohesie in de woonbuurt (een indicator voor sociale relaties in iemands nabije omgeving) en het vertrouwen in andere mensen (een meer algemene indicator) stijgen trendmatig. Het vertrouwen in andere mensen lag in 2022 ongeveer op hetzelfde niveau als een jaar eerder, de middellangetermijntrend is stijgend. Toch rekende 12,1 procent van de bevolking zich in 2020 tot een gediscrimineerde groep. Dit en ook het vertrouwen in instituties is eerder besproken, bij het 'sociaal kapitaal'.

De robuustheid van het bedrijfsleven neemt toe: de mediane solvabiliteit van bedrijven - het percentage van het vermogen dat uit eigen vermogen bestaat - was in 2020 51 procent, en steeg trendmatig in de periode 2015-2022.

In dit verband kijken we ook naar de slagkracht van de overheid, een bijzonder belangrijk aspect bij een schok die grote delen van de bevolking treft en de grote systemen bedreigt. Bij de slagkracht van de overheid is het beeld vrij gunstig als we kijken naar de positie van Nederland in de EU. De schuld van de overheid daalt trendmatig, hetgeen gunstig is vanuit het perspectief van schokbestendigheid. De dalende trend bij de indicator rechtsorde wijst daarentegen op een verslechtering van de schokbestendigheid. Rechtsorde is een van de zes aspecten van deugdelijk bestuur die worden gemeten met de Worldwide Governance Indicators van de Wereldbank. Het reflecteert in hoeverre mensen vertrouwen hebben in de wetten van de maatschappij, en in hoeverre zij die wetten naleven. Het gaat met name om de kwaliteit van naleving van contracten, handhaving van eigendomsrechten, de politie en rechtssysteem, en de kans op criminaliteit en geweld. In eerdere edities werd deze indicator 'vertrouwen in de rechtsstaat' genoemd.

Systemen waarvan de uitval kan leiden tot de uitval van andere systemen zijn de energievoorziening, telecomdiensten, en informatie-infrastructuren. Hier is een aantal gunstige ontwikkelingen, waaronder de trendomslag van stijgend naar stabiel bij de afhankelijkheid van energie-invoer. Het aandeel van hernieuwbare energie in het totale energieverbruik stijgt, al staat Nederland nog altijd onderin de EU-ranglijst (25e van de 27 EU-landen in 2021). Moedwillige acties veroorzaakten in 2021 bij 10 procent van de bedrijven ICT-veiligheidsincidenten. Bij bedrijven die werkzaam zijn in de informatie- en communicatiesector was dit nog wat meer, daar werd 12 procent getroffen door veiligheidsincidenten bij het ontwikkelen en beheren van systemen, netwerken, databanken en websites, of het onderhouden van computers en programmatuur.

Kritieke systemen die een essentiële maatschappelijke functie vervullen zijn de financiële sector, de overheid, de zorg, het onderwijs, transport en de drinkwatervoorziening. De Common Equity Tier 1 ratio (CET1) – een kernindicator voor de robuustheid van de financiële sector – laat een trendmatige verbetering zien, al staat Nederland in de middengroep van de EU-ranglijst. Het vertrouwen in instituties is vergeleken met andere EU-landen hoog, maar recentelijk wel teruggelopen. Ook de effectiviteit van overheidsbestuur, een van de World Governance Indicators van de Wereldbank, is groot in vergelijking met andere EU-landen. De schokbestendigheid van de zorg staat daarentegen onder druk. De vacaturegraad (het aantal vacatures per duizend banen) neemt trendmatig toe en Nederland stond in 2021 22e van de 25 landen op de EU-ranglijst. Bij een eventuele schok kan het moeilijk zijn om extra zorgpersoneel te vinden.

Regionale verdeling van brede welvaart ‘later’

Ten slotte kunnen we kijken hoe de brede welvaart ‘later’ zich regionaal heeft ontwikkeld. Het CBS meet de brede welvaart sinds 2020 ook op regionaal niveau. In de regionale Monitor Brede Welvaart wordt de kwaliteit van leven in het ‘hier en nu’ en ‘later’ gemonitord met 42 indicatoren. Dit palet geeft een breed beeld van de brede welvaart op het niveau van gemeenten, provincies en COROP-gebieden. De ontwikkeling van de brede welvaart ‘later’ is minder gunstig dan die van de brede welvaart ‘hier en nu’. Vooral het economisch en natuurlijk kapitaal staan onder druk. Zo neemt in veel regio’s de gemiddelde schuld per huishouden trendmatig toe. In een aantal regio’s neemt de hoeveelheid groen-blauwe ruimte (een indicator voor de natuur) af.

Elders

De keuzes van Nederlanders hebben gevolgen voor mensen 'elders' in de wereld, voor hun banen, inkomens, hulpbronnen en milieu. Veel van de goederen en diensten die in Nederland worden ingevoerd, zijn in andere landen geproduceerd.

Effect op de rest van de wereld

Bij brede welvaart 'elders' beschrijven we welk effect het Nederlandse welvaartsstreven heeft op de rest van de wereld, en in het bijzonder op de allerarmste landen (de 46 door de VN aangewezen least developed countries of LDC's). Voor een relatief kleine en open economie als Nederland is handel met het buitenland heel belangrijk. Binnen de brede welvaart ´elders´ worden twee thema's onderscheiden: 'handel en hulp' en 'milieu en grondstoffen'. Het eerste thema beschrijft de (doorgaans positieve) effecten van de internationale handel van Nederland op de welvaart van handelspartners; het tweede thema gaat in op de (overwegend negatieve) effecten vanuit het oogpunt van het milieu.

Brede welvaart en migratie

Migratie heeft invloed op alle dimensies van de brede welvaart in Nederland. Door bevolkingsgroei neemt de druk op natuurlijke hulpbronnen, woningen en ruimte toe. Ook heeft de komst van migranten invloed op sociale cohesie, waarbij het zowel gaat om de integratie van migranten als om de zorgen in de samenleving (SCP, 2022).

De CES Recommendations for Measuring Sustainable Development (UNECE, 2014) laten zien dat migratie een plaats heeft binnen brede welvaart 'elders'. Het gaat daarbij nadrukkelijk om de invloed van immigratie naar en emigratie uit Nederland op de brede welvaart in de rest van de wereld, en niet om de invloed van migratie op de brede welvaart in Nederland zelf. Bij de ontwikkeling van de eerste monitor in 2017 bleek uit de wetenschappelijke literatuur dat de effecten van de migratie van menselijk kapitaal niet eenduidig te meten waren. Migratie leidt niet zonder meer tot een 'brain drain' en 'brain gain', vaker tot 'brain circulation'. Daarom bevat het dashboard van de brede welvaart 'elders' behalve inkomensoverdrachten geen andere indicatoren voor migratie.

Het is moeilijk te bepalen hoe migratie bepaalde aspecten van de brede welvaart 'hier en nu', 'later' en 'elders' beïnvloedt. De relatie tussen migratie en brede welvaart is complex en laat zich niet in een enkele indicator vangen. Het wetenschappelijk bewijs voor de effecten van immigratie en emigratie op het land van bestemming is niet eenduidig. Vaak gaat het om een afweging van positieve en negatieve effecten, niet om een absoluut effect. Die effecten zijn bovendien anders voor verschillende groepen en worden anders gewaardeerd. Tenslotte is het de vraag over wiens brede welvaart het gaat: die van de migrant of van de mensen die al in Nederland wonen. De monitor kijkt naar de brede welvaart van iedereen die in Nederland woont, ongeacht achtergrond, nationaliteit of verblijfsstatus.

Indirect worden sommige effecten van migratie al in de cijfers gevangen. Migratie is een bron van bevolkingsgroei en veel indicatoren in de monitor worden uitgedrukt per hoofd van de bevolking. Het effect van bevolkingsgroei wordt zo verdisconteerd. Waar totalen ertoe doen (zoals bij de totale broeikasgasemissies) zal bevolkingsgroei (en dus netto-immigratie) een deel van de ontwikkelingen verklaren. Welk deel is echter moeilijk te bepalen.

Brede-welvaarttrends en SDG's (BWT): elders

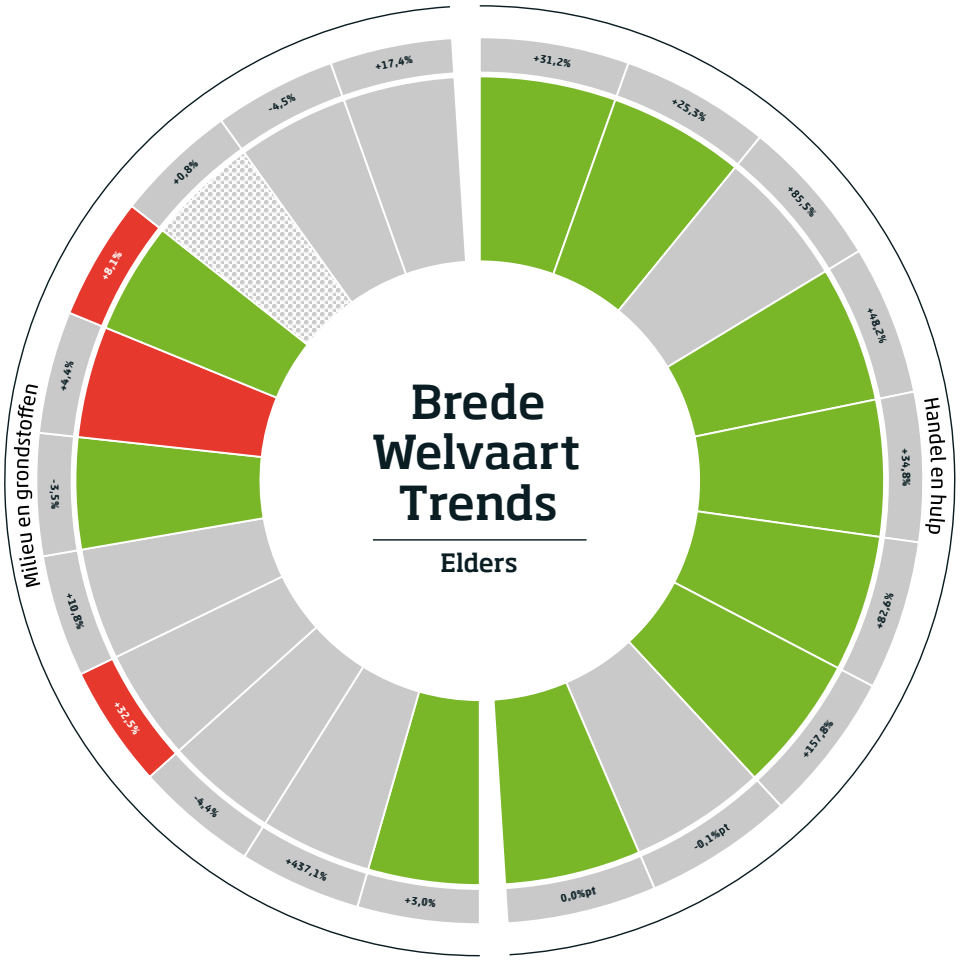

Legenda

Langjarige trend (8 jaar)

Mutatie (laatste jaar)

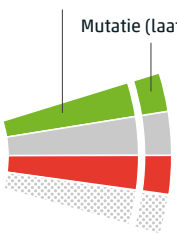

Stijging Brede Welvaart

Geen verandering

Daling Brede Welvaart

Onvoldoende data(kwaliteit)

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator.

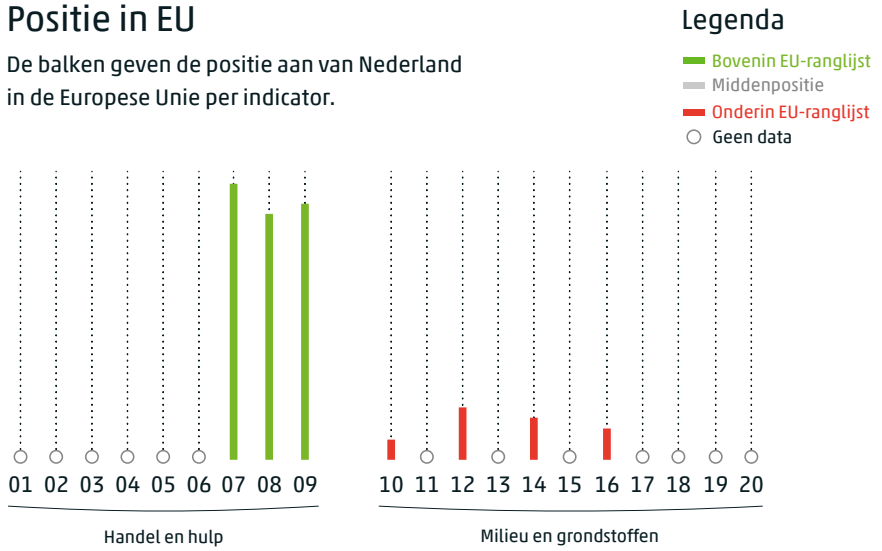

01 Invoer van goederen totaal / 02 Invoer van goederen uit Europa / 03 Invoer van goederen uit Afrika / 04 Invoer van goederen uit Amerika / 05 Invoer van goederen uit Azië / 06 Invoer van goederen uit Oceanië / 07 Totale invoer uit LDC's / 08 Ontwikkelingshulp / 09 Overdrachten / 10 Invoer fossiele energiedragers / 11 Invoer fossiele energiedragers uit LDC's / 12 Invoer metalen / 13 Invoer metalen uit LDC's / 14 Invoer niet-metaal mineralen / 15 Invoer niet-metaal mineralen uit LDC's / 16 Invoer biomassa / 17 Invoer biomassa uit LDC's / 18 Landvoetafdruk / 19 Grondstofvoetafdruk / 20 Broeikasgasvoetafdruk

Nederland is als handelsland sterk verbonden met het buitenland. In 2021 kwam 32,6 procent van het bbp tot stand dankzij uitvoer van goederen en diensten naar andere landen. Naar de landen dichtbij – Duitsland, België en Frankrijk – gaat relatief veel wederuitvoer. Dit zijn goederen die eerst zijn ingevoerd en die het land in (vrijwel) onbewerkte staat weer verlaten. Wel moeten deze goederen eigendom zijn van Nederlandse ingezetenen, zonder dat betreft het doorvoer. Omdat wederuitvoer en doorvoer niet voor Nederland bestemd zijn maar voor het buitenland, worden deze handelsstromen soms als minder belastend gezien. Maar ook aan deze economische activiteiten wordt verdiend, en ook deze activiteiten gaan gepaard met milieudruk in Nederland zelf. Naar het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten worden veel in Nederland zelf gemaakte producten geëxporteerd. De meeste invoer is afkomstig uit Duitsland, gevolgd door China en België.

Uitleg dashboard, kleuren en noten

Brede welvaart 'elders'

Handel en hulp

€ 38 082 per inwoner (lopende prijzen) in 2022 ↑
Invoer van goederen totaal

€ 22 950 per inwoner (lopende prijzen) in 2022 ↑
Invoer van goederen uit Europa

€ 1 403 per inwoner (lopende prijzen) in 2022
Invoer van goederen uit Afrika

€ 4 886 per inwoner (lopende prijzen) in 2022 ↑
Invoer van goederen uit Amerika

€ 8 436 per inwoner (lopende prijzen) in 2022 ↑
Invoer van goederen uit Azië

€ 259 per inwoner (lopende prijzen) in 2022 ↑
Invoer van goederen uit Oceanië

€ 490 per inwoner (lopende prijzen) in 2022 ↑
Totale invoer uit LDC's A)

2e van 27 in EU in 2021

0,5% van het bruto nationaal inkomen in 2021
Ontwikkelingshulp

5e van 27 in EU in 2021

1,6% van het bbp in 2021 ↑
Overdrachten

4e van 27 in EU in 2021

Milieu en grondstoffen

11,0 ton per inwoner in 2022 ↓
Invoer fossiele energiedragers A)

27e van 27 in EU in 2021

263,1 kilogram per inwoner in 2022
Invoer fossiele energiedragers uit LDC's A)

2,3 ton per inwoner in 2022
Invoer metalen A)

24e van 27 in EU in 2021

11,6 kilogram per inwoner in 2022
Invoer metalen uit LDC's A)

2,7 ton per inwoner in 2022
Invoer niet-metaal mineralen A)

25e van 27 in EU in 2021

1,4 kilogram per inwoner in 2022 ↓
Invoer niet-metaal mineralen uit LDC's A)

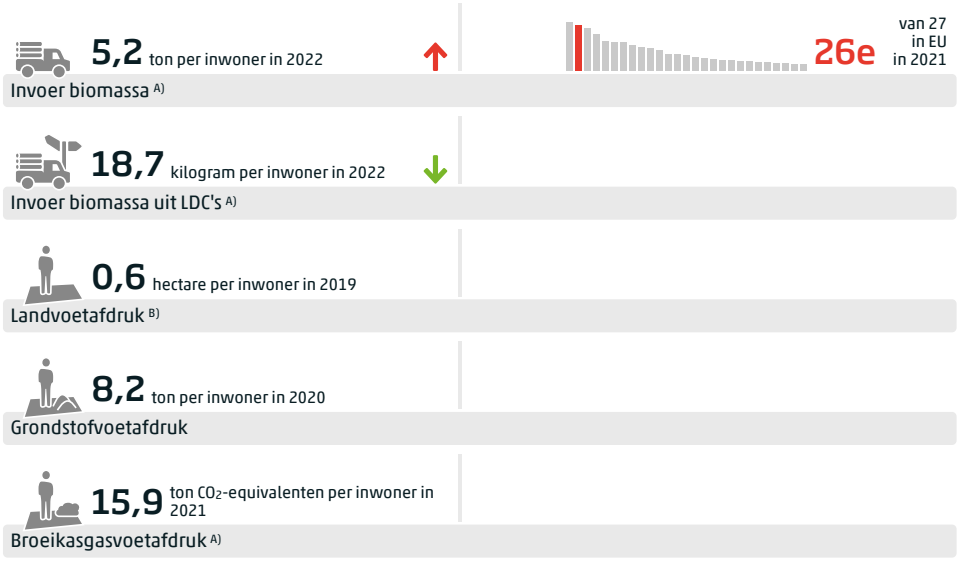

Handel en hulp
Milieu en grondstoffen
Schokbestendigheid en brede welvaart 'elders'

Handel en hulp

Waarde van de handel neemt toe, mede onder invloed van prijsstijgingen

Dit thema kijkt naar hoe Nederland een positieve bijdrage kan leveren aan de brede welvaart van andere landen. Hierbij is, in navolging van Our Common Future (het Brundtland-rapport), speciaal aandacht voor inkomensstromen tussen Nederland en de allerarmste landen in de wereld.

De totale waarde van de invoer van goederen per hoofd van de bevolking heeft een stijgende middellangetermijntrend. De trend kleurt groen, want hier wordt meer handel gezien als gunstig voor de brede welvaart van de handelspartners. De invoer van goederen uit Europa, Amerika, Azië en Oceanië groeit, bij de invoer uit Afrikaanse landen is de trend stabiel. Ook de waarde van de invoer per inwoner uit de minst ontwikkelde landen (LDC's) heeft een stijgende trend. Mede als gevolg van de sancties tegen Rusland en de gestegen prijzen was met name de waarde van uit de LDC's ingevoerde fossiele brandstoffen fors hoger. Binnen de EU is Nederland na België de grootste importeur van goederen uit de allerarmste landen. Veel van deze goederen komen de EU binnen via de grote zeehavens van deze landen.

Migranten in Nederland sturen meer geld naar hun land van herkomst: 1,6 procent van het bbp in 2021, tegen 1,3 procent in 2015, aan het begin van de trendperiode. De middellangetermijntrend stijgt. Het gaat om lonen en salarissen van niet-ingezetenen van Nederland, die deels besteed worden in of ten goede komen aan het land van herkomst. Dit draagt bij aan de bestaansmogelijkheden in andere landen en wordt gezien als positief voor de brede welvaart 'elders'. Bij het percentage van het bruto nationaal inkomen (bni) dat naar ontwikkelingshulp gaat is de trend stabiel: in 2021 bedroeg het 0,5 procent van het bni. In 1970 kwamen VN-leden overeen jaarlijks 0,7 procent van het bni aan ontwikkelingssamenwerking te besteden (de OESO-norm). Dit percentage is in 2021 slechts door vier EU-landen gehaald (Zweden, Luxemburg, Duitsland en Denemarken), Nederland heeft met een vijfde plaats wel een hoge positie binnen de EU.

Milieu en grondstoffen

Leven op te grote voet

Elk jaar berekent de organisatie Global Footprint Network Earth de impact van de mensheid op de aarde. 'Overshoot Day' is de datum waarop de aarde nog kan herstellen van de hoeveelheid gebruikte hernieuwbare grondstoffen. Ruim vijftig jaar geleden lukte het voor het laatst om te leven binnen deze planetaire grenzen: Overshoot Day viel in 1970 op 29 december. Sindsdien valt de datum steeds eerder in het jaar, in 2022 was dit op 28 juli. Deze berekeningen geven een duidelijke aanwijzing dat we als wereldbevolking decennialang op te grote voet leven. Als iedere wereldburger dezelfde leefstijl zou hebben als de Nederlanders, dan zou de datum nog veel eerder in het jaar vallen. Dan zouden in 2022 tussen 1 januari en 12 april al net zoveel grondstoffen verbruikt zijn als de aarde in een heel jaar kan regenereren. Overshoot Day wordt berekend op grond van de National Footprint and Biocapacity Accounts en gepubliceerd door de Footprint Data Foundation in samenwerking met Global Footprint Network en York University, Toronto.

Deze aanhoudende overuitputting van grond- en hulpstoffen is niet houdbaar; zo schuiven we grote - en mogelijk onherstelbare - problemen door naar latere generaties. Zie ook planetaire grenzen. Voetafdrukindicatoren laten zien hoeveel druk Nederland legt op het milieu of de grondstofvoorraden van andere landen. In tegenstelling tot het thema 'handel en hulp' is vanuit dit perspectief juist minder handel gunstiger voor de ontwikkeling van brede welvaart 'elders'. Dit thema in het dashboard bevat verder indicatoren over de ingevoerde hoeveelheden grond- en hulpstoffen. Met hun zeehavens zijn Nederland en België grote importeurs.

De ingevoerde hoeveelheid biomassa laat als enige indicator een rode trend zien. De trend slaat om van neutraal naar stijgend. Bij de invoer van biomassa uit de allerarmste landen in de wereld en de totale ingevoerde hoeveelheid fossiele energiedragers, verbetert de trendmatige ontwikkeling daarentegen: waar deze voorheen stabiel was, is deze nu dalend. Beide trends kleuren groen. Waar bij het thema handel en hulp een hogere waarde van de handel gezien wordt als gunstig voor brede welvaart van de handelspartners, staat bij het thema milieu en grondstoffen uitputting van de voorraden grond- en hulpstoffen in de landen van herkomst centraal. Zo bezien is een afname van de ingevoerde hoeveelheden grond- en hulpstoffen gunstig voor de instandhouding van natuurlijke hulpbronnen elders.

De grondstofvoetafdruk kwam in 2020 uit op 8,2 ton per inwoner. De trend is neutraal. Opgemerkt dient te worden dat deze uitkomst indicatief is. Er wordt momenteel gewerkt aan verbetering van de methoden waarmee deze en andere voetafdrukken berekend worden. De broeikasgasvoetafdruk heeft eveneens een stabiele trend. Deze bedroeg in 2021 15,9 ton CO2-equivalenten per inwoner, vergeleken met 16,3 ton in 2019 en 13,5 ton in 2020. De meest recente landvoetafdruk van het Planbureau voor de Leefomgeving (0,6 hectare per inwoner in 2019) geeft de hoeveelheid land die wereldwijd nodig is om in de Nederlandse consumptiebehoefte te voorzien. Hier zijn onvoldoende data om een trend te berekenen, maar het cijfer voor 2017 lag in dezelfde orde van grootte.

Schokbestendigheid en brede welvaart 'elders'

Afhankelijkheden van de rest van de wereld zijn een kwetsbaarheid voor de brede welvaart van Nederland. Voor de energievoorziening is Nederland voor een groot deel afhankelijk van het buitenland. Daarnaast bevatten onmisbare producten als computers en telefoons zeldzame en kostbare metalen, net als zonnepanelen en elektrische auto's. De vraag naar deze schaarse grondstoffen is groot. De brede welvaart van Nederland wordt kwetsbaar wanneer Nederland niet zelf over de benodigde grondstoffen beschikt en leveringszekerheid bijvoorbeeld door geopolitieke spanningen niet gegarandeerd is.

Het thema 'grensoverschrijdende afhankelijkheden' in het dashboard schokbestendigheid omvat de indicatoren afhankelijkheid van energie-invoer, economische afhankelijkheid van de export en de broeikasgasvoetafdruk.

In Nederland is de energiezekerheid altijd groot geweest, maar naarmate de gaswinning in Groningen verder afgebouwd werd, raakte ons land meer afhankelijk van ingevoerde energie. De geopolitieke spanningen rond Rusland en Oekraïne onderstrepen de kwetsbaarheid. Onder invloed van de energietransitie wordt inmiddels weer meer energie uit binnenlandse (hernieuwbare) bronnen betrokken. Het aandeel energie uit het buitenland (uit alle bronnen) daalde in 2021 naar 56 procent, en de trend is omgeslagen van stijgend naar neutraal. Hierbij wordt opgemerkt dat de installaties die nodig zijn voor het benutten van de binnenlandse hernieuwbare bronnen op hun beurt ook deels afkomstig zijn uit het buitenland, en dat dat ook een zekere mate van afhankelijkheid met zich meebrengt.

De economische afhankelijkheid van de export heeft een dalende trend. Dit wordt gezien als gunstig vanuit de optiek van schokbestendigheid van brede welvaart: we worden minder afhankelijk van export.